

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Biologie

Studijní obor: Učitelství biologie pro SŠ (jednooborové)

Bc. Tomáš Jedlička

Osobnostní charakteristika a motivace studentů univerzity třetího věku
Personality and motivation of participants in the senior university courses

Diplomová práce

Školitel: RNDr. Jan Mourek, Ph.D.

Praha, 2018

Charles University
Faculty of Science

Abstrakt

Populace v České republice stárne. Tento jev se týká i jiných evropských států včetně těch nejvyspělejších. Na výše zmíněný trend zareagovaly univerzity z celé České republiky a nabídly seniorům možnost studia na univerzitách třetího věku. Ve své diplomové práci jsem se rozhodl zabývat právě touto skupinou seniorů. Seniorů, kteří se vrátili do školních lavic a rozhodli se, že se chtějí ještě dozvědět něco nového o světě kolem sebe, právě na akademické půdě. V této práci se zabývám osobnostní charakteristikou studentů univerzity třetího věku a podařilo se mi vytvořit obecný profil právě takového studenta. Dalším cílem bylo zjistit motivaci těchto studentů a co je pro ně důvodem navštěvování právě univerzit třetího věku. Motivační prvky se v mnohém shodují s již proběhlými výzkumy na toto téma, ale díky metodě, kterou jsem pro svůj výzkum zvolil, jsem se dostal v této problematice více pod povrch daného tématu. Výzkum byl proveden kvalitativně, a to pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které trvaly v průměru téměř hodinu.

Klíčová slova:

senior, universita třetího věku, motivace seniorů, kvalitativní výzkum, profil studenta U3V

Abstract

The population of the Czech republic is getting older. That applies to other European states, including the most advanced ones. In response to that, universities through out the Czech republic have began offering third age university for senior citizens. For my thesis, I decided to conduct studies on this group of individuals. This group of seniors that have decided to enroll back in school are eager to learn something new, here at the University. In this thesis I am studying personality characteristics of third age university students. From this research, I have managed to create a general profile of the aforementioned student. Another task was to find out what was the motivation and the reason for them to attend the university.

The motivation is in many respects similar to the studies already carried out on this topic, but due to the method I chose for my research, I was able to get further under the surface. The research was done using semi-structured interviews that were on average 1 hour long.

Key words:

old adult, university of the third age, old adult motivation, qualitative research, profile of student U3A

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze,

Bc. Tomáš Jedlička

28.12.2018

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval panu RNDr. Janu Mourkovi, Ph.D., za podnětné rady a zajištění nezbytných kontaktů. Také zde chci poděkovat všem vyučujícím, kteří mi umožnili oslovit na svých kurzech budoucí respondenty. Velký dík patří i Veronice Fialové, která mi zajistila kontakty na dané vyučující. Dále děkuji všem respondentům, bez jejichž trpělivosti a ochoty by nemohl výzkum proběhnout. Také bych chtěl poděkovat své rodině, přátelům a přítelkyni, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Obsah

1. Úvod	10
2. Literární přehled	11
2.1. Stárnutí a třetí věk	11
2.2. Třetí věk	11
2.3. Vliv mentální činnosti na zdraví a spokojené stárnutí	12
2.4. Možnosti vzdělávání seniorů	14
2.5. Univerzita třetího věku v Evropě	15
2.6. U3V v ČR	18
2.7. Motivace	20
2.7.1. Vnitřní a vnější motivace	21
3. Metodika	23
3.1. Cíle práce a výzkumné otázky	23
3.2. Kvalitativní výzkum (polostrukturovaný rozhovor)	24
3.3. Respondenti a jejich oslovení	25
3.4. Pilotní rozhovor	26
3.5. Metoda sběru dat	26
3.6. Podmínky rozhovoru	27
3.7. Struktura rozhovoru	27
3.8. Analýza dat	28
4. Výsledky	30
4.1. Jaký byl vztah seniorů studujících U3V, ke studiu v mladém věku?	31
4.2. Jak ovlivnilo zaměstnání v produktivním věku rozhodnutí jít studovat U3V?	33
4.3. Jak snášejí studenti U3V odchod do důchodu?	33
4.4. Jak si studenti U3V užívají seniorský věk?	35
4.5. Jak moc jsou studenti U3V společensky aktivní?	37
4.6. Proč se studenti U3V rozhodli jít znovu studovat?	38
4.7. Co studenti U3V nejvíce oceňují na jejich současném studiu?	40
4.8. Jak moc je pro studenty U3V důležité navazování nových kontaktů na univerzitě?	44
4.9. Kolik času musí studenti U3V věnovat „domácí“ přípravě?	46
4.10. Proč je na U3V výrazně více žen než mužů?	48
5. Diskuse	50
5.1. Metodické komplikace	50
5.2. Minulost	51

5.3.	Přítomnost.....	52
5.4.	Motivace.....	53
5.5.	Ženy vs. muži	54
6.	Závěr.....	55
7.	Seznam použité literatury	57
8.	Přílohy.....	61
	Příloha č. 1: schéma polostrukturovaného rozhovoru.....	61

Seznam zkratk

1.LF UK- 1. Lékařská fakulta University Karlovy

AIUTA - International Association Of Universities Of The Third Age, Mezinárodní asociace univerzit třetího věku

AU3V - Asociace universit třetího věku

ČR - Česká republika

EFOS – European Federation Of Older Students, Evropská federace studujících seniorů

PřF - Přírodovědecká fakulta

U3A - university of the third age

U3V - universita třetího věku

UK - Univerzita Karlova

1. Úvod

Téma týkající se univerzity třetího věku jsem si vybral hned z několika důvodů. Prvním z nich je nepopíratelná aktuálnost tohoto tématu. V současné době populace západní společnosti včetně České republiky stárne, s tím souvisí zvýšená poptávka po různých aktivitách pro seniory. Právě university třetího věku mohou být jednou z alternativ (Staniček, 2002). Atraktivnost tohoto tématu je pro mě způsobena také metodou výzkumu, kterou jsem si zvolil po konzultaci se školitelem. Rozhodli jsme se jít cestou kvalitativního výzkumu, a to konkrétně formou polostrukturovaných rozhovorů. Tato metoda je pro mě atraktivní z důvodu přímého kontaktu s respondenty, což je domnívám se, příjemné pro obě strany. Také mě lákala možnost naučit se metody kvalitativního výzkumu od vedení rozhovorů až po jejich vyhodnocování. Domnívám se, že právě tato metoda bude pro dosažení mých cílů nejvhodnější. Největší předností této metody je, že umožňuje dostat se v daném tématu opravdu do hloubky a zjistit věci, o které by člověk při kvantitativním výzkumu jen stěží zavadil. Pokud je mi známo, v minulosti se v České republice touto problematikou nikdo ve větším měřítku nezabýval, a proto je vhodné využít metody kvalitativního výzkumu pro první vniknutí do problematiky. Ideální by bylo navázat na tento prvotní výzkum kvantitativními metodami, které by ověřili získaná data ve statisticky relevantním množství. V neposlední řadě je pro mě motivací samotná práce se seniory, kteří jsou v dnešní době často opomíjenou součástí společnosti. Cílem mé práce je zjistit, co je motivací seniorů jít znovu studovat, vytvořit pomocí rozhovorů osobnostní charakteristiku vybraných účastníků university třetího věku a poté nalézt jejich společné rysy. Důležitou součástí je také porovnání jednotlivých výroků a získání co nejhlubšího vhledu do této problematiky. Předběžné výsledky této diplomové práce jsem prezentoval formou přednášky na mezinárodní konferenci DidSci+ v červnu 2018 v Praze.

2. Literární přehled

2.1. Stárnutí a třetí věk

Celý náš život je rozdělen do několika životních fází. Stáří je poslední životní fází nás všech. Je ohraničeno dvěma časovými body. Zatímco úvodní hranice života je ostře vymezena narozením, tak naše poslední životní fáze, tedy stáří je na svém konci také ostře vymezena, a to smrtí. Zato spodní hranice stáří je rozmazaná a každý z nás do ní vstupujeme individuálně, podle toho jak na nás dopadají jednotlivé životní skutečnosti související právě se stářím (Kern, 1999). Do fáze stáří přechází lidé v jistém věkovém rozmezí, ale přesný čas je velice individuální a může to být vnímáno, spíše jako plynulý přechod související s celým procesem stárnutí. Časová diferenciacce přechodu jedinců do fáze stáří vzniká na základě genetické unikátnosti, životní historie, ale i kulturních faktorů. Dílčími faktory, které také ovlivňují vstup člověka do životní fáze stáří je například životní styl, kvalita životního prostředí, zdravotní a sociální systém na daném území nebo třeba práce, kterou jedinec vykonával. Stáří je obrazem společnosti, ve které daný jedinec stárne. Podle toho, jak se mění a vyvíjí společnost, mění se i podoba a průběh stáří. Tyto změny můžeme pozorovat dokonce i mezi jednotlivými generacemi (Sak a Kolesárová, 2012). Tyto generační podoby stáří jsou tím odlišnější, čím dynamičtější byl vývoj v daném období. Porovnáme-li dnešní seniory se seniory před padesáti lety, vidíme, že každý z nich prožíval dosti odlišné stáří a není to způsobeno pouze tím, že světová střední délka dožití dnešních seniorů je o více než dvacet let vyšší. Tento rozdíl se více zvýrazní, pokud se podíváme ještě dále do minulosti. Dnešní senior vypadá rozhodně jinak, než senior z období na začátku minulého tisíciletí a to ne jenom po vizuální stránce, ale i co se jeho aktivit týče (Auerbach *et al.*, 2017).

2.2. Třetí věk

Život člověka je možno rozdělit do čtyř fází, které jsou chronologicky seřazeny od narození až po smrt. Jsou označovány jako první, až čtvrtý věk.

První věk je označován jako období závislosti na druhých. Během něho dochází k vytváření prvních sociálních vztahů a člověk se připravuje na svou roli dospělého. S touto přípravou člověku často pomáhají různé instituce, které jsou zaměřené na vzdělávání a rozvoj jedinců v prvním věku života. Finanční osamostatnění od rodičů, případně samostatné bydlení jsou některé z aspektů, který mladého člověka posouvá

do druhé fáze života. Přejít mezi takto stanovenými životními fázemi je tedy výrazně ovlivněn sociokulturním prostředím v dané oblasti. Uvedu příklad z Evropy, kde může být tento rozdíl i 10 let. Nejdéle v období prvního věku setrvávají obyvatelé středomořských států (nejvíce Italové), tento věk je v současnosti někde okolo 29 let. Na druhé straně máme obyvatele Německa a Dánska, kteří se osamostatňují v průměru o téměř 10 let dříve (Fusco *et al.*, 2015).

Druhý věk bývá označován jako produktivní období. Během druhého věku se stává jedinec plnohodnotným členem společnosti, bývá výdělečně činný a často i aktivní v občanském životě. Mezi jedinci vznikají manželské svazky a rodí se jim potomci. Časté také bývá získávání a hromadění majetku. Konec druhého věku bývá často ohraničen odchodem do důchodu. Přejít mezi druhým a třetím věkem je podobně, jako v předchozím případě ovlivněn sociokulturním prostředím, ve kterém se jedinec nachází, ale v tomto případě se k tomu ještě přidává ekonomická situace jedince. Nejdříve do důchodu odcházejí lidé ve Francii a mezi nejdéle pracující patří Němci, Dánové nebo Holanďané (Vogel, Ludwig and Börsch Supan, 2017).

Třetí věk je obdobím stárnutí a bývá označován jako koruna života. Jedinci v této fázi života již většinou netráví svůj čas v práci a mají tedy mnohem více volného času. Jsou svobodnější a tuto svobodu využívají často k naplnění svých osobních cílů a zálib. Většinou již také mají menší zodpovědnost, co se týče domácnosti a rodiny. Posledním obdobím je **čtvrtý věk**. V tomto období se kruh uzavírá a jedinec se opět (jako v první fázi) stává závislým na druhých, například z důvodu zhoršení zdravotního stavu. Tato fáze života je zakončena smrtí. Mezi třetím a čtvrtým věkem se nachází velice důležité období života, které se nazývá obdobím osobního zadostiučinění. Právě toto období výrazně ovlivňuje dle Laslatta (1989) osobní vnímání svého věku, což má podstatný vliv na kvalitu života v daném období. Právě v této době je vnímání stáří jedincem velice individuální a jedinec se může cítit výrazně mladší či naopak starší než ve skutečnosti je. Mnoho seniorů je v období třetího věku zdravých a velice aktivních, také již naplnili často své tužby a životní cíle a to je možná důvod, proč bývá právě období třetího věku označováno jako koruna života (Laslett, 1989).

2.3. Vliv mentální činnosti na zdraví a spokojené stárnutí

S přibývajícím věkem člověka statisticky od šedesátého roku života dochází

ke zhoršování kognitivních funkcí, které může v některých případech vést k tzv. stařecké demenci. Mezi kognitivní funkce patří například paměť, koncentrace, nebo schopnost se pohotově a správně vyjádřit. Úroveň těchto funkcí ovlivňuje schopnost seniora žít spokojený, bezpečný a samostatný život (Boelens, Hekman and Verkerke, 2013). Nástup zhoršování výše zmíněných funkcí je dosti individuální a zdá se, že je možné celý proces zpomalit a tak zajistit seniorům spokojené stárnutí. Proces zhoršování kognitivních funkcí lze zpomalit pomocí fyzické aktivity nebo přímo jejich trénováním (Jaeggi *et al.*, 2008). Touto problematikou se zabýval v minulosti například Ball (2002), který prováděl svůj výzkum v Nové Anglii. Výzkum trval dva roky a zúčastnilo se ho přes dva tisíce seniorů ve věku 65 až 94 let. Výzkum byl zaměřený na paměť, uvažování a pohotovost reakce. Právě tyto kognitivní schopnosti byly vybrány, protože souvisejí s každodenním životem seniorů a výsledek je tedy možno lépe aplikovat. Téměř u všech seniorů došlo ke zlepšení ve specifických oblastech, na které byla kognitivní cvičení zaměřena. Nicméně se neprokázalo využití a aplikace těchto specifických dovedností do každodenního života seniorů, alespoň ne během dvou let, ve kterých výzkum probíhal.

Kvalitní paměť nebo pohotové reakce ještě neznamenají spokojené stárnutí, i když jsou samozřejmě jeho součástí. Podstatnou složkou spokojeného stárnutí je spokojenost se svým zdravotním stavem, finanční situace, úroveň samostatnosti a sociální situace související s pocitem začlenění do společnosti nebo to, jak staří se jedinci cítí. Výzkum probíhající v Polsku ukázal, že nezáleží na věku, ale právě na naplnění výše zmíněných ukazatelů (Więczkowska, 2017). Zajímavé je, jak mohou univerzity třetího věku (dále jako U3V) ovlivnit některé z výše uvedených ukazatelů. Velká většina studentů U3V se cítí mladší než je jejich skutečný kalendářní věk (Zielin, Muszalik and Ke, 2012).

Jak jsem uvedl již na předešlých řádcích, U3V může poměrně významně ovlivňovat kvalitu života seniorů. Jedním z pozitivních příkladů je ovlivnění vnímání svého zdravotního stavu. Tento ukazatel říká, jak svůj zdravotní stav hodnotí sám senior, není tedy založený na žádných lékařských zprávách, jde o subjektivní pocit. Studenti U3V hodnotí svůj zdravotní stav lépe, protože jsou aktivní a celkově jsou lépe vzdělaní než jejich vrstevníci. To jim umožňuje lépe zhodnotit svůj reálný zdravotní stav. Také mají často lepší návyky, co se týče prevence a i během probíhajících zdravotních obtíží. Toto jsou některé důvody, proč se cítí studenti U3V v lepším

zdravotním stavu než jejich vrstevníci (Bryła *et al.*, 2013).

2.4. Možnosti vzdělávání seniorů

Vzděláváním seniorů se v dnešní době zabývá stále více lidí a je mu věnována větší pozornost než v minulosti. Seniori mající zájem rozšiřovat své vědění, mají v současnosti, především ve větších městech, na výběr z několika možností. Nicméně je snaha dát tuto možnost co nejširšímu množství lidí v postproduktivním věku (Adamec and Hašková, 2010). Vzdělávání si můžeme rozdělit v širokém slova smyslu na tři základní typy: formální, neformální a informální. Přesné definice podle Rabušicové a Rabušice (2008) zní:

Formální vzdělávání

„Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou vymezeny právními předpisy. Zahrnuje získávání na sebe zpravidla navazujících stupňů vzdělání (základního vzdělání, středního vzdělání, středního vzdělání s výučním listem, středního vzdělání s maturitní zkouškou, vyššího odborného vzdělání v konzervatoři, vyššího odborného vzdělání, vysokoškolského vzdělání), jejichž absolvování je potvrzováno příslušným osvědčením (vysvědčením, diplomem apod.).“

Neformální vzdělávání

„Neformální vzdělávání je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které mohou člověku zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění. Neformální vzdělávání je poskytováno v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucích, nestátních neziskových organizacích, ve školských zařízeních a dalších organizacích. Patří sem např. organizované volnočasové aktivity pro děti, mládež a dospělé, kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy, ale také krátkodobá školení a přednášky. Nutnou podmínkou pro realizaci tohoto druhu vzdělávání je účast odborného lektora, učitele či proškoleného vedoucího. Nevede k získání stupně vzdělání.“

Informální vzdělání (učení)

„Informální učení je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve

volném čase. Zahrnuje také sebevzdělávání, kdy učící se nemá možnost ověřit si nabyté znalosti (např. televizní jazykové kurzy). Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, zpravidla nesystematické a institucionálně nekoordinované.“

Informální učení je běžnou a přirozenou součástí života, dále se o něm již zmiňovat nebudu. Rád bych se ovšem zmínil o zbylých dvou typech, formálním a neformálním. Obecně se počítá s tím, že mezi seniory je zájem spíše o neformální formu vzdělávání, to znamená účast na všemožných kurzech a akcích, které bývají zajištěny komerčním, či neziskovým sektorem. Účastníci a zájemci o neformální vzdělávání jsou z více než 50% zastoupeni absolventy vysokých škol a s nižším stupněm dosaženého vzdělání klesá i jejich počet (Rabušic, 2006). Mezi organizace poskytující neformální vzdělávání patří například Akademie třetího věku, Kluby důchodců, Seniorské kluby a Centra vzdělávání seniorů. Tyto organizace poskytují možnost vzdělávání pro seniory v regionech, ve kterých nejsou univerzity a často udržují se seniory neformální vztah (Miihlpachr, 2001). Pokud se senior rozhodne věnovat svůj volný čas formálnímu vzdělávání, bude muset navštěvovat některou z U3V a bude si moci vybrat z našich více než 20 veřejných vysokých škol, které tuto možnost seniorům nabízejí.

2.5. Univerzita třetího věku v Evropě

Jednou z mnoha možných aktivit, které odlišují dnešní seniory od seniorů z období začátku minulého století, je možnost věnovat se studiu na univerzitách třetího věku (anglicky University of the Third Age, U3A). U3V vznikly díky představě Pierra Vellase, který pozoroval souvislost mezi dlouhověkostí a vitalitou francouzských seniorů a věřil, že by se na tom mohly dále aktivně podílet i univerzity, které by mohly dělat kurzy o stárnutí pro seniory a zároveň se věnovat gerontologickému výzkumu a tím zlepšovat život seniorů. První U3V vznikla ve francouzském Toulouse v roce 1973 (Vellas, 1997). Vellas se snažil o to, aby univerzity zlepšovaly kvalitu života seniorů. Již v té době docházelo k výraznému demografickému růstu starší populace a její socioekonomická situace byla často v žalostném stavu. Zlepšit život seniorů měla právě U3V, jejíž základní cíle byly čtyři. Prvním je zvýšení kvality života starších lidí. Druhým je zajištění vzdělávání seniorů a jejich kontakt

s vrstevníky. Následuje koordinace gerontologického výzkumu a jako poslední, ale neméně důležité, je další vzdělávání a výzkum v oblasti gerontologie.

Jak jsem již psal výše, první U3V byla otevřena v Toulouse a její program běžel pět dní v týdnu osm až devět měsíců každý rok. Celý program a koncept se natolik zalíbil, že se v dalších částech Francie a jiných frankofonních evropských zemích začali otevírat další U3V. Přesto, že se v mnoha věcech univerzity lišily, několik věcí je spojovalo. Všechny U3V náležely k univerzitám a využívaly jejich prostory a zařízení, což zahrnovalo i služby dostupné běžným studentům. Také nabízely studijní program na míru přizpůsobený starším lidem se zaměřením na zdravotní a sociální problémy spojené se stárnutím (Midwinter, 2004). Zanedlouho poté se začala myšlenka U3V šířit i do dalších koutů Evropy. Jako další pocítila potřebu věnovat se v tomto odvětví starším lidem Velká Británie. A proto v červenci roku 1981 založila v Cambridge svou první U3V. Tento moment je brán jako zlomový při pohledu na vzdělávání seniorů a představě jejich intelektuálního úpadku v pokročilejším věku. Cílem U3V v Cambridge je poskytovat seniorům možnosti pro rozvoj jejich intelektuálního a kulturního života. Vytváření prostředí, ve kterém se mohou bez omezení převážně intelektuálně rozvíjet a to v co nejširším záběru (Laslett, 1984). Přestože myšlenka francouzských a britských U3V byla téměř totožná, v jednom podstatném bodě se lišily. U3V v Cambridge odmítala představu pasivního vstřebávání informací studenty. V Británii byl zájem o to, aby došlo k vytvoření vyrovnaného vztahu mezi studenty a vyučujícími. Celkově byl zájem o vytvoření studijního prostředí samotnými seniory. Někteří z nich se měli sami podílet na učení ostatních a ti, kteří neučili, se podíleli například na administrativě. Britské U3V se tedy nasměrovaly k modelu vzájemného vzdělávání, při kterém vznikají menší skupiny lidí, které se navzájem učí a snaží se dosáhnout společného cíle. Tyto svépomocné skupiny tvoří ideální prostředí pro společné překonávání nástrah stárnutí všeho druhu. Díky tomuto modelu je splněn ve velké míře právě sociální aspekt U3V (Glendening, 1985).

Hlavním rozdílem, který odlišuje britský model od francouzského je napojení U3V na tradiční již dříve založené univerzity. V britském prostředí je napojení na univerzity minimální, případně žádné. Pokud nějaká spolupráce funguje, je to ve většině případů na technické úrovni, a to především jako možnost využívat učebních prostor univerzity (často počítačové učebny). Výše zmíněná samospráva britských U3V je také velice charakteristická pro daný model a právě systematická neprovázanost mezi

U3V a skutečnou univerzitou je to, čeho si samotní studenti U3V využívající britského modelu skutečně váží. Tato jak sami říkají „svoboda“ je pro ně velice cenná. Právě systém řízení U3V je hlavním rozdílem mezi francouzským a britským modelem U3V. Při francouzském modelu jsou U3V řízeny shora samotnou mateřskou univerzitou, zatímco v britském modelu jsou U3V řízeny zespoda studenty. Je logické, že je daným modelem ovlivněn akademický standard U3V, který samozřejmě v britském případě lehce pokulhává. Protože je rozdíl mezi tím něco umět, vědět a umět dané téma nebo dovednost vysvětlit a naučit ostatní. Tím, že na britských U3V většinou nevyučují pedagogicky vzdělaní jedinci, může tato situace nezdárka nastat. Toto uvádějí někteří studenti britského modelu jako jednu z jeho nevýhod. Na druhé straně je mnoho příznivců tohoto modelu, kteří říkají, že třetí věk má svá specifika, kterým se právě tímto vychází vstříc. Podle těchto zástupců by mělo být studium na U3V především o tom, že jsou studenti spolu a mohou se dohromady věnovat nějakému problému a zároveň celý proces jeho řešení sdílet (Huang, 2006).

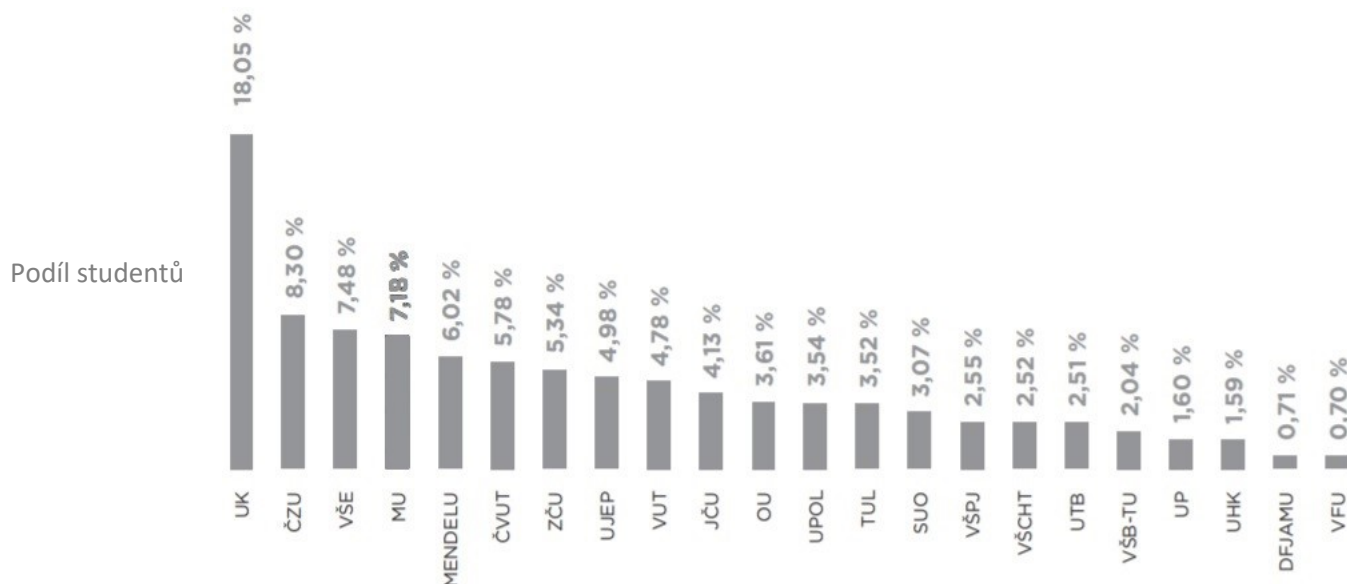
V současnosti existuje několik různých modelů U3V, které jsou ovlivněny propojením s univerzitami, vzdělávacími programy a možnostmi studentů se zapojit do chodu U3V. Všechny modely jsou založeny a úzce propojeny se základními modely, kterými jsou právě francouzský a britský, které jsou popsány výše. Je pravdou, že velká část seniorů se rozhodla studovat U3V kvůli získávání vědomostí, ale přínos U3V není určitě pouze na této úrovni. Právě další úrovně U3V, jako je třeba úroveň sociální, je ovlivněna typem modelu využitého danou U3V (Hori and Cusack, 2006). Příkladem odlišného modelu než je francouzský a britský je například model používaný ve Finsku. Finsko zareagovalo na poptávku po vzdělávání seniorů v brzkých osmdesátých letech a svou první U3V založilo na univerzitě v Jyväskylä. Zajímavá je cesta jakou se jyavaskylská univerzita vydala. Vytvořila svou U3V jako „kulturního křížence“, který byl inspirován jak britským, tak francouzským modelem. V současné době se opírá o univerzitní program a využívá také univerzitních zdrojů, ale zároveň nechává studenty, aby promlouvali do studijního plánu a podíleli se na chodu samotné U3V. Zajímavým faktem je právě následování francouzského modelu zahrnutím univerzitního vzdělávacího programu a zároveň využitím i modelu britského mimo jiné pomocí možnosti studentů promlouvat dle tematického zájmu do kurikula. Finský model není „kulturním hybridem“ pouze kvůli propojení těchto dvou modelů, ale i díky vložení vlastní finské iniciativy. V roce 1996 zavedlo finské ministerstvo

školství kreditový systém i na U3V. Není sice možné dosáhnout na U3V titulu, ale je možné dostat zápočet například za psychologii nebo v jakémkoliv jiném na U3V vyučovaném oboru. To je veliký rozdíl oproti U3V ve Francii nebo Velké Británii, kde je toto vzdělání tzv. bezkreditové. Další odlišností finského modelu je, že studenti U3V nejsou nijak omezeni vzděláním ani věkem. Musejí pouze zaplatit poplatek 17-30 € za semestr, což je srovnatelné s poplatky za U3V u nás. V britském i francouzském modelu je omezení věkové (hranice 65 let) i vzdělanostní. Na našich U3V je také omezení v obou případech. Dle mého je nicméně největší specialitou finských U3V šířka záběru a množství typů absolvování studia. Zatímco francouzské U3V jsou zaměřené na klasické přednášky a kurzy a britské U3V se soustředí na vzdělávání pomocí studentských skupin, což je pro obě země nepochybně nejen z kulturního hlediska ideální, tak ve Finsku mají studenti U3V na výběr ze tří možností, jak trávit svůj čas na univerzitě. První jsou klasické přednášky, které navštěvuje velké množství studentů najednou. Druhou jsou semináře nebo diskusní skupiny, ve kterých je výrazně nižší počet účastníků (10-30). Tyto semináře a diskusní skupiny bývají často zaměřené více prakticky a studenti musí na konci odevzdat nějakou práci. Poslední třetí možností jsou výzkumné semináře, které se často věnují právě samotným studentům a nebo U3V obecně. Protože, jak jsem uváděl výše, součástí U3V by měl být ideálně i výzkum v oblasti gerontologie, či gerontopedagogiky (Yenerall, 2003).

2.6. U3V v ČR

První univerzita třetího věku v České republice vznikla v roce 1986 na lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Po Univerzitě Palackého následovala Univerzita Karlova, kde probíhaly kurzy taktéž na lékařské fakultě (1.LF UK). Tématem prvních kurzů bylo zdraví a jeho prevence. Během následujících let se přidala brněnská Masarykova Univerzita a poměrně zlomový byl pro U3V v České republice přelom tisíciletí, kdy byl otevřen první víceletý obor pro U3V, a to na VUT v Brně. V dnešní době jsou senioři studující U3V roztroušeni na více než dvaceti vysokých školách po celé ČR (obr. 1) (Adamec and Hašková, 2010). Na konci devadesátých let, když začínaly U3V fungovat samostatně v rámci univerzit, se objevil problém v podobě chybějící zaštiťující organizace, která by zajišťovala a koordinovala diskusi a spolupráci mezi již zavedenými univerzitami. Právě na tento

popud vznikla v roce 1993 Asociace univerzit třetího věku (AU3V). AU3V vznikala jako nezisková organizace, jejímž cílem bylo iniciování, zakládání a podpora vznikajících U3V na vysokých školách po celé České republice. V dnešní době se významně podílí na organizaci seminářů a setkání, na kterých si mohou zainteresované školy a fakulty vyměňovat své poznatky a zkušenosti. Podstatnou součástí aktivit Asociace univerzit třetího věku je také propagace U3V v médiích a zajištění a konzultace ohledně legislativy související se vzděláváním seniorů. V roce 1993 se stala Asociace univerzit třetího věku členem Mezinárodní asociace univerzit třetího věku (AIUTA) a o rok později i členem Evropské federace studujících seniorů (EFOS). Obě tyto organizace jsou významnými hráči na světovém hřišti vzdělávání seniorů (Hřebíčková, 1993).

Obr. 1

Podíl veřejných vysokých škol, členů Asociace univerzit třetího věku navštěvovaných studenty U3V v roce 2014/2015. Převzato a upraveno z (Adamec, 2015).

Pokud se podíváme na složení účastníků U3V zjistíme, že je z velké části tvořeno ženami. Na Masarykově univerzitě v roce 2014/2015, bylo 87% posluchačů žen a 33% posluchačů mělo dokončené vysokoškolské vzdělání. Věkový průměr účastníků byl 69 let, kdy nejstaršímu bylo úctyhodných 97. Nabídka kurzů pro studenty U3V je na Masarykově univerzitě opravdu pestrá, od jednodenních exkurzí například do

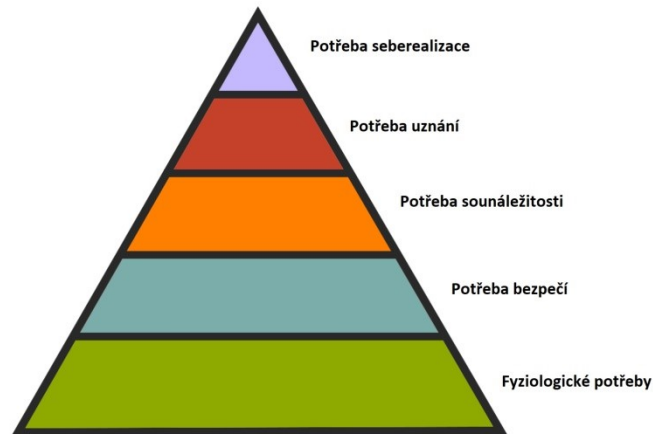
patologického ústavu, až po všeobecný, osm semestrů dlouhý kurzy zaměřený na zdravý a smysluplný životní styl, během kterého studenti navštíví a vystřídají několik fakult Masarykovy univerzity (Adamec, 2015). Konkrétní přednášky se samozřejmě na jednotlivých vysokých školách liší, ale různorodost a pestrost nabídky je zachována téměř na všech. I U3V v České republice si vzali z obou základních modelů (francouzský, britský) něco a vytvořili jakéhosi křížence, i když je pravdou, že blíže máme obecně k modelu francouzskému, což je pravděpodobně dáno kulturně. To znamená, že U3V úzce spolupracují s univerzitami a jejich kurzy dosahují univerzitních kvalit a standardů. Něco jako samospráva na U3V v České republice téměř neexistuje (Muhlpachr, 2002). Tento kombinovaný model s převažujícími prvky francouzského modelu je v kontinentální Evropě nejčastější a je samozřejmostí, že je v každém regionu upraven dle místních požadavků (Swindell and Thompson, 1995).

2.7. Motivace

Motivace je v dnešní době často skloňované slovo. O motivaci se mluví v souvislosti s efektivitou práce, sportem nebo třeba studiem. Motivace je samozřejmě důležitá i pro seniory, kteří se rozhodnou jít studovat U3V. Co je ten důvod opustit pohodlí domova a vydat se do nového prostředí U3V? Co je motivací seniorů pro návrat do školních lavic? Motivace jako taková je natolik komplexní, že pro ní v literatuře neexistuje jednotná definice. Pro vytvoření, získání definice je podstatné, z jakého pohledu se na motivaci díváme. Motivaci můžeme definovat například takto:

„Motivace je psychický proces vedoucí k energetizaci organismu. Motivace usměrňuje naše chování a jednání pro dosažení určitého cíle.“ (Nakonečný, 1997)

Podle jedné z teorií souvisí motivace s potřebou naplnění základních lidských potřeb. Tyto potřeby jsou znázorněny na Maslowově pyramidě potřeb (viz. obr. 2). Podle této teorie je každý člověk motivován k tomu, aby byly jeho potřeby naplněny od základních až po ty nejvyšší (Mahmoud A. Wahba, 1976).

Obr. 2 Maslowova pyramida potřeb. Převzato a upraveno z (Maslow, 1943)

Lidé nemají pouze odlišnou úroveň motivace, ale u různých činností mohou vnímat a využívat i různé druhy motivace. To znamená, že na jedince nepůsobí motivace pouze různě „silně“, ale má na něj vliv i to, jaký typ motivace na něj působí, a to je často to podstatné (Vallerand and Blssonnette, 1992). Student může být silně motivován splnit zadaný úkol ze dvou důvodů, protože se o téma sám zajímá a nebo chce splnit očekávání učitele či rodičů. Motivace může být u studenta v obou případech vysoká, ale samotná podstata motivace se liší (Ryan and Deci, 2000).

2.7.1. Vnitřní a vnější motivace

Základní dva typy motivace se dělí podle důvodu proč se jedinec do činnosti pouští. Základní dělení je na **vnitřní motivaci**, která souvisí s tím, že to co dělám mě baví nebo zajímá a **vnější motivaci**, která je způsobena tím, že mi výsledek přinese nějaký zisk (Deci and Gagne, 2005). Mnoho let výzkumu ukázalo, že kvalita výsledku vykonávané činnosti se může dosti lišit na základě vnitřní nebo vnější motivace jedince, který činnost vykonává. Literatura říká, že pro učení se je výrazně důležitější motivace vnitřní, která by měla být v ideálním případě ještě systematicky podporována a prohlubována z venku učitelem nebo rodičem (Hjort, 2015).

Vnitřní motivace

Vnitřně motivovaní jsme, když děláme věci pro naše osobní uspokojení, bez výrazného vnějšího vlivu. Pokud jsme motivovaní tím, že nás činnost baví, nebo to cítíme jako výzvu sebe samého spíše než, že bychom aktivitu vykonávali kvůli vnějšímu popudu nebo tlaku, pak se jedná o motivaci vnitřní. Vnitřní motivace je podstatnou složkou našeho vývoje již od narození a právě díky ní se v prvních

letech učíme novým věcem a objevujeme svět kolem nás. Tato přirozená motivace je klíčovou složkou kognitivního, sociálního a fyzického vývoje každého jedince, protože v nás vzbuzuje zájem, díky kterému se můžeme učit novým dovednostem. Vnitřní motivace je individuální záležitost a pro jednu činnost mohou dva lidé cítit různě silnou vnitřní motivaci (Cherry, 2017).

Vnější motivace

Kontrastem k vnitřní motivaci je motivace vnější, protože tam již nejde o radost ze samotné aktivity, či aktivitu samotnou. V případě vnější motivace jde o vnější podnět a případnou hrozbu, nebo zisk s ním související. Nástup vnější motivace jde ruku v ruce s postupující socializací jedince. V raném dětství je jedinec motivován především vnitřně, svými potřebami a tužbami, ale ve vyšším věku začíná aktivity a činnosti jedince stále víc ovlivňovat okolí. Příkladem tohoto může být škola, kde s přibývajícím dosaženým ročníkem u žáků slábnou vnitřní motivace ke studiu. Žák, který dělá svůj domácí úkol jenom proto, aby se vyhnul postihu ze strany učitele, je motivován z vnějšku a tato motivace je způsobena strachem z toho, co by se stalo ve chvíli, kdy by žák úkol neudělal. Pro učitele je důležité, aby uměl pracovat s oběma typy motivace, protože je očividné, že klesající vnitřní motivace je fakt, se kterým musí učitel počítat. Bylo by dobré poznamenat, že vnější motivace nemusí být primárně špatná, ale musí se využívat s rozvahou (Ryan and Deci, 2000).

3. Metodika

3.1. Cíle práce a výzkumné otázky

Ve své diplomové práci jsem se rozhodl podrobně prozkoumat studenty U3V v ČR. Ve svém výzkumu jsem se zaměřil na to, co je jejich důvodem navštěvovat U3V, jinými slovy, co je jejich motivací. V další části jsem se pokusil zjistit co mají vybraní studenti U3V společného a vytvořit ze získaného vzorku osobnostní charakteristiku nebo jakýsi profil průměrného studenta U3V. Pro naplnění výše uvedených cílů jsem se po konzultaci se školitelem rozhodl využít pro výzkum kvalitativní metodu a to konkrétně polostrukturované rozhovory. Důvodem použití kvalitativní metody byla snaha dozvědět se o výzkumném vzorku co nejvíce podrobností a dostat se do hloubky daného problému. Protože jedním z mých cílů bylo vytvoření podrobného profilu studenta, bylo zvolení této metody dle mého názoru ideální. Na začátku výzkumu jsem si stanovil základní výzkumné otázky, díky kterým jsem se měl dostat ke mnou stanoveným cílům. Tyto výzkumné otázky byly v upravené formě součástí provedených polostrukturovaných rozhovorů.

Výzkumné otázky:

- 1) Jaký byl vztah seniorů studujících U3V, ke studiu v mladém věku?
- 2) Jak ovlivnilo zaměstnání v produktivním věku rozhodnutí jít studovat U3V?
- 3) Jak snášejí studenti U3V odchod do důchodu?
- 4) Jak si studenti U3V užívají seniorský věk?
- 5) Jak moc jsou studenti U3V společensky aktivní?
- 6) Proč se studenti U3V rozhodli jít znovu studovat?
- 7) Co studenti U3V nejvíce oceňují na svém studiu?
- 8) Jak moc je pro studenty důležité navazování nových kontaktů na U3V?

9) Kolik času musejí studenti U3V věnovat domácí přípravě?

10) Proč je mezi studenty U3V více žen než mužů?

3.2. Kvalitativní výzkum (polostrukturovaný rozhovor)

Pomocí kvalitativního výzkumu se dají získat data, která by kvantitativním výzkumem možné získat nebylo. To je způsobeno mimo jiné osobním stykem s respondentem a využitím kontextu dané situace. Pomocí kvalitativního výzkumu je možné zkoumat problém v celé jeho šíři a umožňuje nám povšimnout si vzájemných souvislostí. V porovnání s kvantitativními metodami je v kvalitativních výrazně menší zkoumaný vzorek. Mimo jiné je to způsobeno tím, že sběr a vyhodnocování dat je výrazně časově náročnější než u výzkumu kvantitativního (Hendl, 2016). Zajímavý pohled na kvalitativní výzkum má Flick (1998), který píše, že kvalitativní výzkum je takový, který nevyužívá statistických metod. Důležitým bodem je také stanovení hypotézy, která se u kvalitativního výzkumu nikdy předem nestanovuje. Naopak až podle jeho výsledku bývá stanovena a poté často kvantitativně ověřena.

Polostrukturovaný rozhovor

V kvalitativním výzkumu je možno použít tři základní modely rozhovorů, strukturovaný, polostrukturovaný a nestrukturovaný. Strukturovaný rozhovor se používá nejméně, protože výsledkem strukturovaného rozhovoru jsou často data spíše kvantitativní. Strukturovaný rozhovor nepřináší do výzkumu výhody kvalitativního výzkumu. Je to více méně dotazník provedený ústní formou. Dalším modelem je nestrukturovaný rozhovor, ale je pravdou, že žádný záměrně vedený rozhovor nemůže být úplně nestrukturovaný. Nicméně tyto rozhovory se o to pokouší a rovnají se spíše vedené konverzaci (Dicicco-Bloom and Crabtree, 2006). Nejvyužívanější metodou jsou polostrukturované rozhovory, které jsem ve svém výzkumu použil i já sám. Polostrukturovaný rozhovor je veden podle předem připraveného schématu, díky kterému je jasně daná linie rozhovoru, ale během rozhovoru mohou být kladeny doplňující otázky, které napomáhají lepšímu porozumění souvislostí. Otázky také mohou být různě přeskakovány a kladeny v pořadí takovém, aby byla udržena dynamika rozhovoru (Švaříček and Šedřová, 2014).

3.3. Respondenti a jejich oslovení

Mým cílem bylo sehnat 10 respondentů, kteří by byli ochotní se mnou absolvovat v průměru 55 minut trvající rozhovor. Mezi respondenty patřili aktivní účastníci U3V na PřF UK, k jejich oslovení došlo na začátku zimního semestru roku 2017. Kritéria pro výběr respondentů nebyla příliš omezující. Požadavkem byla pouze minimálně jednoletá účast na libovolných kurzech U3V a alespoň jednosemestrální účast na některém z kurzů U3V na PřF UK. Druhý požadavek byl automaticky splněn oslovením studentu U3V přímo na PřF UK. Také jsem se pokoušel o vyvážené zastoupení mužů a žen mezi respondenty, což byl požadavek, který se mi kvůli reálnému zastoupení mužů a žen na U3V, který je v průměru 3:10 (Rabušic, 2006) nepodařilo splnit. Skutečný vzorek respondentů odpovídal tedy spíše poměru uvedenému výše, čímž jsem se alespoň více přiblížil reálnému genderovému rozložení na U3V.

Po domluvě s příslušnými vyučujícími jsem se rozhodl oslovit budoucí respondenty osobně a přímo na místě činu. Pro přímé oslovení respondentů jsem si vybral tři kurzy: Parazitologie, Rostlinná buňka a Svět rostlin. Tyto kurzy jsem si vybral z důvodu jejich časové návaznosti a možnosti rychlé domluvy s příslušným vyučujícím. Na začátku každého kurzu jsem dostal od vyučujících zhruba 5 minut času na představení mého výzkumu a poté jsem mezi studenty U3V poslal papír, na který mi mohli případní zájemci napsat svou e-mailovou adresu přes kterou jsem je následně kontaktoval. Během návštěvy výše zmíněných třech kurzů jsem oslovil přibližně 120 studentů U3V a získal kontakt na 18 z nich. V následujících dnech jsem na získané e-mailové adresy poslal odkaz na Google tabulku s daty a místy rozhovorů. Do této tabulky se mohli studenti zapsat a po následném e-mailovém potvrzení termínu a místa již rozhovoru nic nebránilo. Z 18 kontaktů, kterým byl odeslán odkaz na příslušnou tabulku se do ní zapsalo 8 respondentů. Dalšího respondenta se mi podařilo získat pomocí metody sněhové koule. Při této metodě je výzkumníkovi doporučen další respondent respondentem se kterým již rozhovor proběhl. Výhodou této metody je, že pokud je doporučený známým nebo členem rodiny respondenta, pravděpodobnost odmítnutí rozhovoru je poměrně nízká (Bernard, 2013). Konkrétně mi byl doporučen manžel respondentky, který chodil také na U3V a splňoval mnou stanovená kritéria. Rozhodl jsem se nakonec do svého výzkumu zařadit i rozhovor, který probíhal jako pilotní, i když nesplňoval jedno

z kritérií a to, že účastník pilotního rozhovoru nikdy nechodil na žádný z kurzů na PřF UK. Nicméně jinak byla kvalita pilotního rozhovoru na takové úrovni, že jeho zařazení do výzkumu nic nebránilo. Tím byl naplněn mnou stanovený cíl 10 respondentů.

3.4. Pilotní rozhovor

Před zahájením samotných rozhovorů proběhl rozhovor pilotní. Cílem pilotního rozhovoru bylo ověřit relevantnost samotného výzkumného záměru, ale i otázek ve struktuře rozhovoru a objevit jejich případné nedostatky (Jeřábek, 1992). Také jsem si chtěl ověřit schopnost vedení rozhovoru, protože jsem s touto metodou neměl do té doby žádné zkušenosti. Musím zde dodat, že pilotní rozhovor, který jsem provedl, byl na rozhraní pilotáže a předvýzkumu, protože během něj byl testován i samotný výzkumný nástroj, včetně formulace otázek, metody přepisu i metod a technik kódování, což je právě pro předvýzkum charakteristické (Disman, 2000). Pilotní rozhovor proběhl na konci června 2017. Rozhovor proběhl podle předem stanoveného schématu a trval téměř hodinu. Po absolvování celého rozhovoru byl respondent zpětně dotázán na jednotlivé otázky, které se objevily během rozhovoru. Zajímala mě především jejich srozumitelnost a relevantnost vzhledem k danému problému dle názoru respondenta pilotního rozhovoru. Pilotní rozhovor proběhl dobře a po jeho vyhodnocení došlo pouze k drobným úpravám ve formulaci některých nejednoznačných otázek. Také metody přepisu a samotného kódování byly díky pilotnímu rozhovoru otestovány a upraveny na míru potřebám dané studie.

3.5. Metoda sběru dat

Data byla sbírána pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které byly nahrávány na diktafón z důvodu dalšího zpracování. Na možnost nahrávání rozhovoru jsem se každého respondenta zeptal a žádný z respondentů mi tuto možnost neodepřel. Pokud by tak některý z respondentů učinil nebyla by možná další práce s daty (Opdenakker, 2006). Všechny rozhovory se mi podařilo absolvovat v rozmezí 20.11. až 7.12. 2017, kdy byl každý rozhovor proveden individuálně. Délka rozhovorů se pohybovala v průměru okolo 55 minut s nejdelším trvajícím téměř hodinu a půl a nejkratším něco málo přes 45 minut.

3.6. Podmínky rozhovoru

Finální lokaci rozhovoru si mohli jeho účastníci vybrat ze dvou nabízených variant. Obě místa se nacházela v prostředí klidné kavárny, která měla zajistit co nejvyšší kvalitu zvukového záznamu a zároveň navodit příjemnou pokud možno neformální atmosféru pro hodinu trvající rozhovor. Tím, že rozhovory probíhaly v kavárně, bylo během nich pro respondenty zajištěno i občerstvení dle jejich výběru. Výběr kavárny byl také ovlivněn dobrou dopravní dostupností pomocí městské hromadné dopravy. Snahou také bylo absolvovat rozhovor v čase co nejmenší exponovanosti dané kavárny pro maximalizaci kvality zvukového záznamu. Většina rozhovorů tedy proběhla v dopoledních hodinách.

3.7. Struktura rozhovoru

Rozhovor, který se studenty U3V probíhal, byl polostrukturovaný, to znamená, že bylo nutné vytvořit před rozhovorem jeho přibližnou strukturu. Bylo důležité vytvořit pro rozhovor otázky, díky kterým by bylo možné najít co nejlépe odpovědi na na začátku stanovené výzkumné otázky (Gubrium, 2002). Vytvoření takových otázek bylo pro další postup naprosto klíčové a bylo proto nutné prostudovat velké množství odborné literatury. Hlavní kostru rozhovoru tvořilo 19 otázek, k některým z nich jsem přiřadil další podotázky, které rozvíjely daný problém. Během rozhovoru jsem měl tyto otázky ve vytištěné podobě pro mou lepší orientaci během rozhovoru a také pro zaznamenávání neverbálních projevů respondenta (mimika, gesta), které byly následně využity při vyhodnocování rozhovoru. Celý rozhovor jsem si rozdělil podle Švaříčka a Šedové (2014) do několika částí. Na začátku před samotným rozhovorem jsem sdělil účastníkům rozhovoru základní informace o výzkumu a zeptal se na možnost nahrávání rozhovoru na diktafon. Poté mohl být zahájen samotný rozhovor. První částí byly úvodní otázky tzv. „ledoborce“. Tyto otázky mají za úkol navodit spontánní atmosféru rozhovoru a prolomit počáteční ledy mezi jeho účastníky. Po úvodních otázkách následovala hlavní část rozhovoru, kterou jsem rozdělil do tří částí.

Kdo respondent je?

Proč se rozhodl studovat U3V?

Pocity související s U3V.

Umístění pocitů souvisejících s U3V ke konci rozhovoru bylo úmyslné. V průběhu rozhovoru docházelo k vytvoření užšího vztahu mezi mnou a respondentem a odpovědi na otázky související s pocity byly v důsledku toho otevřenější. Obecně se mi stávalo, že odpovědi ke konci rozhovoru byly zajímavější, osobnější a více do hloubky. To je pravděpodobně tím, že byly rozhovory poměrně dlouhé a mohl jsem během něj získat větší důvěru respondenta. Na konci rozhovoru jsem se účastníka zeptal, jestli je ještě něco co nebylo k tématu během uplynulé hodiny vyřčeno a mělo by být. V této části respondenti často děkovali svým pedagogům na U3V. Jak jsem uvedl již výše, délka rozhovorů se u jednotlivých respondentů lišila, což bylo způsobeno především výřečností jednotlivých účastníků. Dalším faktorem byla také má schopnost a zkušenost s vedením rozhovoru, která se s absolvovanými rozhovory zvyšovala, čímž se v průměru snižovala jejich délka.

3.8. Analýza dat

Po absolvování a nahrání jednotlivých rozhovorů následovalo jejich přepsání do textové podoby. Právě přepis rozhovorů je časově nejnáročnější část takto vedené kvalitativní studie. V průměru trvá přepis deseti minut rozhovoru necelou hodinu. To znamená, že přepsat hodinový rozhovor zabere šest hodin plného soustředění (Markle, West and Rich, 2011). Kvalitní přepis je pro další analýzu dat klíčový. Někteří autoři uvádějí jako možnost pro ušetření času využití a zaplacení profesionálních přepisovačů, ale pro lepší budoucí analýzu je doporučován přepis samotným výzkumníkem. Provádění přepisu rozhovoru svépomocí umožní lepší ponoření se do daného rozhovoru a problematiky a v budoucnu zvýší kvalitu analýzy a vyhodnocení dat (Tilley *et al.*, 2002). Rozhovory byly přepsány doslovně a následně lehce upraveny, odebráním některých parazitických a opakujících se slov, pro jejich lepší srozumitelnost.

Když byly rozhovory přepsány mohlo se přistoupit k jejich analýze. Pro analýzu dat jsem použil metodu zakotvené teorie, která je jednou z nejpoužívanějších metod v kvalitativním výzkumu. Hlavním znakem zakotvené teorie je snaha o vytvoření nové teorie (hypotézy) ze získaných dat (Švaříček and Šed'ová, 2014). Samotnou analýzu jsem prováděl pomocí otevřeného kódování, kdy jsou jednotlivým výrokům v textu přiřazovány kódy. Často jsou jako kódy použita klíčová slova, která reprezentují, pro lepší přehlednost, významový obsah daného kódu. Přiřazené kódy

slouží k částečnému zobecnění určitých témat a také umožňují rozřadit výroky do kategorií. Tím je text rozebrán na menší jednotky, se kterými se dále pracuje. Jednotlivé kódy (jednotky) jsou nadále shlukovány do větších celků podle podobnosti nebo jiné souvislosti s daným problémem. Následně nám vznikne seznam kategorií a podkategorií, do kterých jsou přiřazeny jednotlivé kódy. Některé kódy se samozřejmě nachází i ve více kategoriích. Výsledkem otevřeného kódování je rozsáhlý seznam kódů, které jsou snadno dohledatelné v textu a rozříděné do jednotlivých kategorií. (Ryan and Bernard, 2003). S výsledky otevřeného kódování jsem následně pracoval za využití techniky „vyložení karet“. Při této technice vezme výzkumník kategorizovaný seznam kódů vytvořený metodou otevřeného kódování a vytvoří z textových fragmentů rozhovorů text související se stanovenými výzkumnými otázkami, které následně okomentuje a propojí svými poznámkami pro lepší srozumitelnost a přehlednost (Švaříček and Šedřová, 2007). Při následné prezentaci výsledků jsou uvedena jména respondentů u jednotlivých výroků změněna z důvodu anonymizace.

4. Výsledky

Tabulka 1: Seznam respondentů

Jméno	Pohlaví	Vzdělání
Jitka	žena	SŠ s maturitou
Libor	muž	VŠ
Karel	muž	SŠ s maturitou
Vratislav	muž	VŠ
Ivana	žena	VŠ
Hana	žena	SŠ s maturitou
Lenka	žena	SŠ s maturitou
Jana	žena	SŠ s maturitou
Jan (neanalyzováno)	muž	SŠ s maturitou
Marie (neanalyzováno)	žena	neznámé

Výsledky své práce jsem se rozhodl prezentovat jako odpovědi na mnou stanovené výzkumné otázky, které jsem si rozdělil do dvou skupin. V první skupině jsou otázky související se samotným respondentem, jeho současným životem a částečně se dotazují i na minulost pro lepší porozumění kontextu. Mezi tyto výzkumné otázky patří:

Jaký byl vztah seniorů studujících U3V ke studiu v mladém věku?

Jak ovlivnilo zaměstnání v produktivním věku rozhodnutí jít studovat U3V?

Jak snášejí studenti U3V odchod do důchodu?

Jak si studenti U3V užívají seniorský věk?

Jak moc jsou studenti U3V společensky aktivní?

Do druhé skupiny patří otázky, které se týkají vztahu respondenta k U3V a především jeho motivaci k navštěvování právě U3V. Do druhé skupiny otázek patří:

Proč se studenti U3V rozhodli jít znovu studovat?

Co studenti U3V nejvíce oceňují na svém studiu?

Jak moc je pro studenty důležité navazování nových kontaktů na U3V?

Kolik času musejí studenti U3V věnovat domácí přípravě?

Poslední otázkou, která je spíše bonusová, protože nesleduje žádný ze mnou stanovených prvotních cílů je otázka „Proč je mezi studenty U3V více žen než mužů?“. Využil jsem času tráveného s respondenty a analýzou rozhovorů a i na tuto otázku jsem se pokusil najít odpověď.

4.1. Jaký byl vztah seniorů studujících U3V, ke studiu v mladém věku?

Pomocí této otázky jsem se pokoušel zjistit nejnítěrnější motivaci studentů U3V pro další studium. Jak se na školu dívali v minulosti, i když výsledkem je spíše odpověď na to, jak se teď dívají na svou minulost ve škole. Nicméně mi tato otázka pomohla dostat se hlouběji do daného tématu a pochopit ho v celém kontextu. Vztah respondentů ke studiu byl u většiny spíše pozitivní. Je samozřejmě možné, že tyto výpovědi byly ovlivněny tzv. vzpomínkovým optimismem.

„Tak kvůli tomu asi chodím pořád. Já jsem chodil do školy rád. Mě to nikdy extra nevadilo. Já mám na to příjemné vzpomínky.“ (Libor)

„Vzpomínám samozřejmě rád, protože jsem chodil do školy rád, škola mě každá šla. Maturoval jsem ze samejma jedničkama.“ (Vratislav)

„Na svá školní léta vzpomínám v dobrém. Já jsem byla šprtka, jedničkářka a škola mě bavila. A ještě mě to naplňovalo, protože jsem byla jedináček, takže kamarádky, parta a to všechno bylo ve škole, takže já jsem školu prostě baštila.“ (Jana)

Většina seniorů vzpomínala převážně na vysokou školu, a pokud se tak stalo, tak byly vzpomínky vždy velice pozitivní. Především zdůrazňovali kolektiv, který kolem sebe měli.

„My jsme byli úplně úžasní, všichni jsme se úplně prali, abychom si to mohli všechno vyzkoušet. Měli jsme rozpisy, kdo kdy půjde fiškusovat a kdo půjde držet háky, protože jsme chtěli všichni všechno.“ (Ivana)

Mezi respondenty byl i Karel, který dodělával maturitu na večerní škole a také vzpomíná především na dobrý kolektiv. Dobrý kolektiv byl podle Karla to, co ho dovedlo až k maturitě.

„Takže já jsem rýsoval a manželka mi pomáhala, kopírovali jsme to přes sklo, takže takhle jsme si navzájem pomáhali. Já jsem byl těsně po vojně, takže mě bylo dvacet jedna, ale byli tam i starší. Nás tam držel kolektiv právě těch starších a asi i rozumnějších, jsme si šli sednout po škole na kávu nebo na pivo a ten kolektiv tam byl fantastický, že jsem to těch pět let vydržel.“ (Karel)

Pokud byla některá z odpovědí na otázky týkající se školy negativní, tak to vždy souviselo s rodinným zázemím. Příkladem je třeba Lenka, která nemohla pokračovat ve studiu z ekonomických důvodů.

„Já jsem na vešku nešla, protože se matka rozvedla, tak bylo málo peněz, takže jsem šla rovnou do práce. Střední školu mám ekonomku v Reslovce, a hned po škole jsem šla dělat nějakou referentku bezpečnosti práce.“ (Lenka)

Dalším příkladem je Hana, která do dnes lituje, že se nemohla věnovat studiu chovatelství, protože jí to maminka neumožnila.

„No právě maminka, ta to hrozně podceňovala, že tam prý studují jenom hloupí lidi, kteří se nikam nedostanou a potom jenom kydaj u zvířat bobky. Takže nějak to nedopadlo...takže to já kdybych se mohla znovu rozhodnout, tak bych chtěla dělat takhle se zvířatama.“ (Hana)

Uvedené příklady výpovědí je možno rozdělit do dvou kategorií. V jedné by byly reakce pozitivní, ze kterých lze vyčíst nadšení pro školu a vzdělávání, i když je to v některých případech podpořeno výše zmíněným kolektivem. Nicméně vzpomínky na studium v mladém věku jsou pro tuto skupinu respondentů příjemné. To může být jeden z důvodů, proč se rozhodli pokračovat ve studiu i v pokročilém věku.

Do druhé kategorie lze zařadit reakce méně pozitivní, které v obou případech souvisí s neumožněním dalšího studia nebo vybraného oboru. U těchto respondentů lze

očekávat, že se během studia na U3V věnují tomu, co jim bylo dříve odepřeno.

4.2. Jak ovlivnilo zaměstnání v produktivním věku rozhodnutí jít studovat U3V?

Tato otázka mě měla přiblížit více k současnosti a poodhalit další prvky motivace studentů U3V pro její studium. Byl jsem překvapen, že v žádném z absolvovaných rozhovorů, jsem nenašel uspokojivou odpověď. Jedinou alespoň částečnou odpověď mi poskytl rozhovor s Ivanou, která byla lékařka a stále se pohybuje ve svém oboru jako příležitostný zastupující lékař.

„V tom je docela problém, že i my v tomhle věku prostě musíme chodit na semináře pracovat na sobě, číst. Není to možné žít z podstaty.“ (Ivana)

Ivana je zvyklá se stále věnovat sebevzdělávání především ve svém oboru a proto pro ni není navštěvování U3V ničím neobvyklým. Další souvislosti mezi prací a U3V u seniorů byly prostšího charakteru, jako doporučení U3V starším kolegou z práce.

„Kolega, který chodil na stavárnu. Tak mi povídá, Karle máš čas, dozvíš se tam zase něco nového. A představ si to, že nás tam je teď asi osm od nás z dopravního podniku. Takže jsem přesvědčil zase dalšího.“ (Karel)

„Dozvěděla jsem se o tom od bývalé kolegyně z práce, která šla do důchodu asi o dva roky dříve.“ (Jana)

Je zajímavé, že nikdo jiný kromě Ivany nespojuje ani vzdáleně docházení na U3V se svou bývalou profesí. Navštěvování U3V souvisí u respondentů spíše s jejich koníčky a zájmy (viz. kapitola 4.6). Z toho lze odvodit, že je aktivní účast na U3V pro seniory brána jako zájmová činnost a práce pro ně nebyla koníčkem, nebo se o svou bývalou práci dále nezajímají přes U3V.

4.3. Jak snáší studenti U3V odchod do důchodu?

Všichni senioři, se kterými jsem dělal rozhovor, byli v důchodovém věku a každý z nich v minulost řešil odchod do důchodu a pocity s ním spojené. Zajímalo mě, jak

tento životní přelom vnímali a jak se s ním vypořádali. Umožnilo mi to udělat si o respondentech celkový obraz a částečně je lépe pochopit. Téměř všichni z mnou vybraných seniorů odešli do důchodu přesně v čase, kdy jim to zákon umožňoval. Jedinou výjimkou byla Ivana.

„Já jsem pět let v důchodu, pracovala jsem do šedesáti devíti let. Měla jsem svoji soukromou ordinaci, interna a praktický lékař a potom jsem už nechtěla hlavně ta administrativa okolo. Tak jsme se ještě s jednou kolegyní dohodli, že skončíme.“
(Ivana)

Ostatní senioři z mé skupiny odešli na čas, přesto že mohli v práci pokračovat. Samotné důvody pro odchod do důchodu se mezi jednotlivými respondenty lišily, od touhy být na venkově s manželkou u Karla, přes snahu trávit co nejvíce času s vnučkou u Jany, až po opuštění stresového prostředí v práci u Lenky.

„Já jsem mohl dělat klidně dál. Mě tam i přemlouvali, asi jsem byl v oblibě. Manželka už byla v důchodovém věku, ta čekala na mě. Ale já jsem si opravdu řekl, až dojde můj věk tak půjdu do důchodu, tak jsem to v dubnu zapíchl. Nečekal jsem ani na konec roku. Byl duben, tak jsem chtěl už být venku.“ (Karel)

„Já jsem v důchodu dva a půl roku. Odešla jsem, když mi to zákon umožnil ani ne dřív, ani ne později a ne proto, že by mě už v práci nechtěli, ale byla to taková rodinná konstalace. Protože dcera čekala druhé děcko a já jsem si tu první vnučku vůbec neužila, jak jsem chodila do práce.“ (Jana)

„Takže já hned jak jsem měla možnost jít do důchodu, tak jsem šla. Ona i ta práce účetní, když máte závěrky, tak to jsou takové stresy, takže jsem se nechtěla už stresovat a nechala jsem toho hned.“ (Lenka)

Senioři často zmiňovali, jako Jana a Karel výše, že by mohli v práci ještě zůstat, že nemuseli odejít, ale že odešli z vlastní vůle. Z těchto ukázek lze vyčíst, že se respondenti z velké části na důchod těšili. Přesto že mohli pokračovat ve svém produktivním životě, rozhodli se obrátit list a vstoupit do další kapitoly života. Našli se mezi nimi tací, kteří se na důchodový věk systematicky připravovali i několik let

dopředu jako Vratislav. Právě o přípravě, i když v obecném měřítku se zmínil v rozhovoru i Libor.

„Užívám si náramně, ale člověk musí nejdříve něco nashromáždit, udělat, aby to mohl potom nějak využívat. Když se chceš napít, tak si musíš nejdříve do toho hrnku něco nalít. Já jsem si uvědomoval dobře deset let předtím, než jsem šel do důchodu, že se na to musím nějak připravit. Už za toho produktivního pracovního věku. Především co se týče pěstování fyzické stránky a vlastně i té psychické. Už tehdy mě to zajímalo, co bude potom. Že už jsem si našlehal a teď si užívám, ale šlehám furt samozřejmě.“ (Vratislav)

„Tak změní se vám život, to víte, že jo, ale člověk se na to vlastně připravuje.“ (Libor)

Zmiňování přípravy na důchod nebylo mezi respondenty ojedinělou záležitostí. Například Jana si připravila seznam věcí, které chce udělat „až bude mít čas“. Takovýto seznam si připravilo více z respondentů.

„Já jsem si udělala, ještě než jsem šla do důchodu, takovej seznam, co chci udělat za první čtvrt rok, až budu moct. Do dneška nemám ty věci hotový. Protože prostě není kdy.“ (Jana)

Dobrovolný odchod do důchodu v přesně určený čas a příprava na důchod, to jsou hlavní společné rysy mnou vybrané skupiny studentů U3V v souvislosti s touto výzkumnou otázkou.

4.4. Jak si studenti U3V užívají seniorský věk?

Cílem této otázky bylo zjistit jaký pohled na přítomnost a život mají respondenti, jak vnímají svůj každodenní život a jestli si ho užívají. Při hledání odpovědi na tuto otázku jsem narazil na spoustu pozitivní energie, která ze mnou vybrané skupinky seniorů studujících U3V přímo sršela.

„Ale můžu říct, že to pětileté studium na vysoké škole bylo společně teď s důchodem dvě nejkrásnější období mého života.“ (Vratislav)

„V létě jsme převážně venku, takže žiju venkovský život. Takže na zimu se stahujeme sem na Zličín a užívám si to, co jsem přes léto zanedbával, hlavně kulturu si užívám. Hlavně divadla a výstavy, v kině jsme už dlouho nebyli.“ (Karel)

„Jdu do galerie na nějakou výstavu, jdu do kavárny s kamarádkama, když mají čas nebo s přítelem. Já bych řekla, že ty sny toho co bych chtěla dělat tak to si plním.“ (Jana)

Někteří z respondentů jsou i přes svůj pokročilý věk aktivní a svůj čas využívají stále velice produktivně.

„Já teď docela věnuju čas děláni časopisu. Je to zpravodaj, každý měsíc to vychází a já tam jsem šéfredaktorka, ale zase prosím vás berte to s rezervou tohle všechno. Děláme prostě časopis ještě s jednou fotografkou a jednou paní z obecního úřadu. Někjaké články sbírám, historii, do kroniky koukám, aby to bylo trošku zajímavé.“ (Ivana)

Pro některé se stala významnou součástí života v seniorském věku právě U3V.

„Takže si to v podstatě užívám s tím, že takhle přes tu zimu chodím do té školy a přes léto máme chatu, kde teda se ženou blbneme. Do té školy v podstatě chodím čtyři dny, pondělí, úterý, středa, čtvrtek, takže každý den jdu na jednu vysokou školu.“ (Libor)

„Docela se věnuji tý škole, to musím jezdit do Prahy a pak mám nějaké aktivity u nás a kurzy, trénování paměti a jiné seniorské věci. Takže toho mám až dost. Nestíhám ani uklidit, jenom ty pejsky stíhám.“ (Lenka)

Jak je možné vyčíst z vybraných částí rozhovorů výše, senioři chodící na U3V si důchodového věku užívají plnými doušky a rozhodně patří mezi aktivní část starší populace. Někteří z nich jako třeba Vratislav označují důchodový věk jako jedno z nejkrásnějších období ve svém životě, což je velice pozitivní při dnešní, většinou převažující, představě seniorů jako nemohoucích stále si stěžujících jedinců (Krause,

2004).

4.5. Jak moc jsou studenti U3V společensky aktivní?

S odchodem do důchodu se částečně mění sociální život seniorů, již netráví pracovní dny se svými spolupracovníky a může se jim stát, že jsou více o samotě. Touto otázkou jsem se snažil zjistit jakým způsobem a jak moc se senioři navštěvující U3V společensky angažují a jak moc vyhledávají společnost. Míra, s jakou vnímají senioři důležitost sociálního zázemí, byla ve všech případech vysoká. Nejjasněji to popsal Vratislav, který zmínil jako podstatnou součást sociálního zapojení i svou rodinu.

„Fajn, parta byla a bude vždycky důležitá, co se týče toho sociálního zapojení. A samozřejmě rodina. Ta musí být a je úžasné když je ta rodina bezkonfliktní, máme se všichni rádi navzájem.“ (Vratislav)

V několika případech jsem se setkal s tím, že mají respondenti tolik známých, že na ně podle svých slov ani nemají čas.

„Já mám okolo sebe tolik kamarádů a přátel, že s nima nestačím komunikovat.“ (Libor)

„Samotou netrpím. Někdy říkám, už bych byla taky ráda chvíli sama.“ (Jana)

Celkově jsem měl pocit, že mají respondenti tolik všech možných známých z práce, chaty, sousedství nebo třeba i z U3V, že samotou rozhodně trpět nemohou.

„My se i scházíme s těma lidma, co jsem pracovala. A tam na vesnici. My jsme tam, odkud manžel vlastně pochází, takže on tam má spolužačky a tohle.“ (Lenka)

„Já mám teďka všude takových známých. Hodně se scházíme s těma spolužačkama ze školy a teď i manžel dělá U3V...takže ten má prostě okruh lidí těhletých, teď s té chaty máme lidi a i z dřívější chaty. Takže my máme okruh možná čtyřiceti lidí se kterejma se stýkáme.“ (Jitka)

Zajímavým a možná extrémním příkladem je opět Ivana, která se výrazně společensky angažuje a dokonce vytváří pro ostatní seniory příležitost, aby se mohli setkat a sociálně vyžít.

„Já jsem z Nymburka a teď budeme dělat přednášku pro seniory o Alzheimerově chorobě a její anatomii a pak budeme mít takové cvičení manuální zručnosti pro ty seniory.“ (Ivana)

Zjištění odpovědí na tuto výzkumnou otázku mě velice překvapilo. Opravdu jsem nečekal, že budou senioři navštěvující U3V až takto společensky aktivní, ani v jednom případě jsem se nesetkal s problémem nedostatečného sociálního vyžití z pohledu respondenta. Je samozřejmě možné, že právě ty společensky méně aktivní jsem do mnou vybraného vzorku respondentů nezahrnul.

4.6. Proč se studenti U3V rozhodli jít znovu studovat?

Touto výzkumnou otázkou se dostáváme do druhé části, která se bude věnovat přímému vztahu mezi U3V a jejími studenty. Tato otázka je přímo zaměřená na motivaci studentů, co je důvodem jejich navštěvování U3V. Pro zjištění přímé motivace jsou odpovědi na tuto otázku klíčové. Základní motivace je u všech respondentů stejná, a to je smysluplné zaplnění volného času.

„Tou dobou ještě chodil manžel do práce, tak jsem si říkala, abych když tady sedím v Praze, měla nějakou smysluplnou náplň. Pak když jsem vodila ty vnučky, tak jsem si vybrala den, kdy mám volno. Jeden den do školy, pak s vnučkou, vnukem abych ty dny měla zaplněné.“ (Lenka)

„Ale říkal jsem si, že by mohlo být dobré mít něco pravidelně, něco do čeho bych se mohla ponořit. A aby to přitom neomezilo nějak mé další aktivity, v podstatě abych rozumně využila ten čas, kdy na mě nikdo jinej nemá čas.“ (Jana)

Dalším častým důvodem byl zájem o „aktuálně“ a informace o světě kolem nás. Také byl mezi seniory zájem o získání nadhledu, který jim dá podle Libora právě vzdělání,

třeba na U3V.

„Říkal jsem si, musím začít něco dělat, tak jsem začal chodit do té U3V, právě z toho důvodu, že jsem chodil vždycky rád do školy a vždycky jsem rád vstřebával informace. Já mám celý život pocit, že čím člověk víc ví, tím má nad vším větší nadhled, nemusí hned na každou blbost naletět. Takže já mám pocit, že informace jsou pro mě jedny z nejdůležitějších.“ (Libor)

„Takže teď když mám větší kus volna, tak jdu třeba do knihovny a tam si třeba čtu, nebo se tam jen prohrabuju téma knížkama. Hlavně mě baví literatura faktu. Baví mě si takhle rozšiřovat vědomosti a to je i důvod proč chodím na univerzitu třetího věku.“ (Hana)

Dalším poměrně rozšířeným důvodem navštěvování U3V byla snaha respondentů o rozšíření svých znalostí o tématu jim blízkém. Jako například u Jitky a Jany, které jsou obě vášnivé zahradnice.

„Tak jsem si řekla, že když mám ráda ty kytky, tak že půjdu na ně. Ale jsem teda, upřímně vám řeknu v šoku z toho jak je tělo rostlin složité! To jsem si nepředstavovala, fakt teda ne.“ (Jitka)

„PřF jsem si vybrala kvůli mému vztahu ke kytčkám a zahrádce, tak jsem si říkala, ať o tom vím něco víc. Protože povoláním jsem byla něco úplně jiného, tak jsem si říkala, že si otevřu obzory a vyzkouším něco nového.“ (Jana)

Na druhé straně je Karel, který si rozšiřuje obzory právě tím, že chodí na něco, co ho vlastně nikdy moc nezajímalo.

„No jsou to často věci z praxe a i různé novinky nám vysvětlují. Jsou to věci, které mě vlastně nikdy moc nezajímali, ale o to víc se mi tím rozšířili obzory.“ (Karel)

Zajímavou motivaci má Lenka, která se chce pomocí U3V dostat více do kontaktu s obory, kterým se věnují její blízcí členové rodiny.

„Já jsem se hned zapojila do té U3V, třeba teď jsem se přihlásila na tu parazitologii, protože dcera to vystudovala, tak abych věděla a měla trošku kontakt. I mě to zajímá kvůli kočkám. Předtím jsem chodila na mineralogii, protože manžel si udělal doma sbírku a takové muzeum, tak abych byla zase v kontaktu s ním.“ (Lenka)

Zdroje motivace jsou u jednotlivých respondentů různé, ale to co je v tomto případě spojuje je snaha o rozumné využití volného času a rozšíření vědomostí, obzorů. Také mi přijde podstatné propojení vybraného tématu kurzu se zálibami nebo koníčky studentů U3V, které ve velké míře koreluje.

4.7. Co studenti U3V nejvíce oceňují na jejich současném studiu?

Následující výzkumná otázka souvisí také s motivací, ale měla by již být konkrétnější, i když v mnohém se překrývají s otázkou předchozí. Při hledání odpovědi na tuto otázku jsem se zajímal o to, co konkrétně se respondentům líbí na jejich současném studiu a čím je jim podle nich prospěšné. Nalezením odpovědi jsem objevil další zdroje motivace pro navštěvování U3V. Odpovědi lze rozdělit do několika podkategorií: kvalita přednášek, exkurze, atmosféra, sdílení, motivace jít ven.

Kvalita přednášek

Toto téma bylo mezi respondenty často zmiňované v pozitivním, ale i negativním smyslu. Typ informací, způsob jejich prezentace a praktické využití, to je to co je pro studenty U3V důležité. Negativní zážitek s některým z kurzů na U3V měli Hana, Ivana i Vratislav.

„Paní měla v ruce papír a četla z něj to, co bylo za ní promítnuté na tabuli a nic k tomu. Nejzajímavější jsou přitom právě ty příběhy okolo nebo nějaké nové věci. Tak to jsem ani nedochodila.“ (Hana)

„To byla taková obecná mineralogie, nějaké šestistěny, dvacetidvoustěny, teď ty průniky. Já jsem si říkala, že když půjdu na pole a tam uvidím kámen, tak ho budu umět alespoň trošičku zařadit, a to není jenom můj dojem ale i lidí okolo mě co jsme spolu seděli, takže to byla skoro až ztráta času.“ (Ivana)

„No a pak byly přednášky, když jsem se vrátil po ekonomii zase na tuhle fakultu a tam nám přednášelo bohužel děvčátko, pro který jsme byli jako zkušební králíci. Tak to bylo jako dost špatný.“ (Vratislav)

Za povšimnutí stojí, že Hana kurz ani nedokončila, to znamená, že senioři účastníci se přednášek U3V nejsou ochotni absolvovat jakýkoliv kurz bez ohledu na jeho kvalitu, ale naopak jsou na to poměrně citliví. Na druhou stranu umějí senioři studující U3V také ocenit z jejich pohledu kvalitní přednášku.

„Kvalita těch přednášek hodně závisí na přednášejících. Byly semestry, kdy nám přednášeli úžasný lidi jako třeba profesor Jan Sokol. Ten byl výbornej, to člověk jenom hltá a poslouchá to, co on říká.“ (Vratislav)

„Mě to přišlo od začátku dobrý, super lidi, usměvavý, taková jako fajn atmosféra tam je. Paní doktorka je úžasná ona je taková skoro bych řekla až mateřská, ona k nám má opravdu hezky vztah...žádný ostych nebo tak mít člověk nemusí.“ (Ivana)

Kvalita přednášek je jeden z hlavních aspektů, který seniory na U3V naláká a nadále je tam udrží. Setkání se s méně kvalitní, nezajímavou přednáškou bylo pro seniory spíše výjimečné, a pokud se tak stalo, nezapomněli se mi o tom zmínit. Na druhou stranu zajímavé přednášky a přednášející vynášeli do nebe.

Exkurze

Častou součástí kurzů na U3V jsou i exkurze, které mohou být i samostatně bez příslušné přednášky. Pro respondenty jsou exkurze zajímavým zpestřením daného kurzu a často na ně vzpomínají jako na nejlepší část celého kurzu jako Hana, která o svém zážitku z úpravny hornin mluvila s velkým zápalem a přínos tohoto zážitku pro zpestření života seniorů je nezpochybnitelný.

„To jsme jeli na úpravnu, kde se to dělá a tak a pak nám ukázal hromadu a řekl, tam si zaklekněte a hrabte a určitě nějaké České granáty najdete. Můžu vám říct ty důchodci o holích a s batohy to všechno hodili na zem. Tam se válely hole a batohy přes sebe. Já nekecám, všichni zaklekli, nikoho nebolely kolena, všichni viděli, vyhrabali brejle a kopali a hrabali jsme snad dvě hodiny no fakt. Jsme se tam tak

nasmáli a všichni nějaké našli.“ (Hana)

Dále tu máme ukázkou rozhovoru s Karlem, pro kterého jsou exkurze něčím, na co se může těšit a co si také užívá.

„A tam půjdeme i na exkurzi přímo na Ruzyni a i do výroby letadel. Tam se moc těším.“ (Karel)

Z výše uvedených ukázek lze odvodit další z motivací pro navštěvování U3V seniory. Mohou to být právě exkurze. Exkurze nejsou součástí každého kurzu, ale pokud je jeho součástí, tak je daný kurz pro seniory atraktivnější a často se právě na exkurzi velice těší.

Atmosféra

Velice zajímavým prvkem, o kterém se zmínilo hodně z mých respondentů, je atmosféra, která panovala nebo panuje na U3V. Především si atmosféru pochvaloval Vratislav, který absolvoval několik přednášek i s běžnými denními studenty a studijní prostředí si velice užívá.

„No bezvadný. Jak jsem tam vlez a viděl jsem kolem sebe ty mladé lidi a ty pány profesory, kteří se tam s nima bavili na chodbě, přeci jenom je to akademická půda. I když to za toho socialismu nebylo příliš upřednostňovaný, co se politiků týče a tak. Ale tam to na vás dýchne ta atmosféra. A zvlášť když je ta přednáška s těma ostatníma.“ (Vratislav).

O příjemné atmosféře mluví na předchozí straně i Ivana, která si pochvaluje přátelskou atmosféru a mateřský přístup na přednáškách. Příjemné prostředí a atmosféra na kurzech U3V je také jedním z důvodů, proč se na ně senioři vracejí.

Sdílení

Je zajímavé, že část respondentů se o nově nabyté znalosti velice ráda podělí. Sdílení nově získaných informací probíhá v rodině nebo mezi známými a vždy je to bráno velice pozitivně. V některých případech vznikají až diskusní skupiny, jako třeba u Karla.

„Je zajímavé, že o téhle škole se hodně bavíme na tom Miráku, co se scházíme z toho dopravního podniku. A od tamtud' nás tam na tu školu chodí asi šest. Takže tam si povídáme navzájem ty novinky, co se dozvíme, rozebíráme to a tak.“ (Karel)

Někteří respondenti využívají vědomosti získané na U3V pro navázání ještě hlubšího kontaktu se svými nejbližšími.

„Ted' si hodně rozumíme s vnučkou, ona je v šesté třídě a právě maj biologii botaniku, a taky probírali stavbu rostlinné buňky ve stejném týdnu jako já. A to jí teda hodně zaujalo a ptala se babí co vlastně ty organely a tak, takže to bylo hezký. Takže máme něco dalšího společného.“ (Jana)

„Jo, večer si sedneme se skleničkou vína a povídáme si co je kde nového a co jsme se dozvěděli. I když on toho ted' moc nemá, protože pořád jen malujou. A to mi zase hned ukáže, já to ofotím a hned posílám holkám.“ (Lenka)

Vytvoření nových společných komunikačních témat je jistě dalším přínosem U3V. Možnost obohatit někoho dalšího je příležitost, kterou senioři rádi využijí a pokud jim to ještě umožní strávit více času se svými blízkými, tak nemůže být o prospěšnosti pochyb. Je to samozřejmě vedlejší produkt nově nabytých vědomostí, ale pokud se na to podíváme více do hloubky, můžeme zahlédnout i tento výše zmíněný sociální dopad.

Motivace jít ven

Možná nejpříjemším pozitivem U3V pro seniory z mého pohledu byla motivace opustit pohodlí domova a i za ne úplně příznivého počasí vyrazit ven mezi lidi a účastnit se běžného života.

„A ještě k tomu jsem chodila na architekturu na ČVUT, kde jsme chodili na vycházky po Praze. V zimě přšelo, v létě horko no ty lidi byli nezmaři. Já bych do toho deště někdy nešla, ale přiznám se, že pak to bylo moc hezký.“ (Hana)

„Já jsem vlastně nebyla v důchodu ani rok, aniž bych nechodila do téhle školy. Ale

někdy když je venku zima a prší, nebo jako dneska mám rýmu a teče mi z nosu a oči, tak se mi nechce, ale člověk se musí obléknout a musí jet. A to je dobře, protože nezleniví.“ (Ivana)

Právě tato nutnost jakého si sebezapření a překonání chvilkové lenosti je to co může seniora udržet v běžném životě a někteří, jako třeba Hana a Ivana, to během rozhovorů potvrzují. Krásný příklad toho co se seniorům může také na studiu U3V líbit mi během rozhovoru sdělila Ivana, která v úryvku mluví o svých spolužačkách z U3V.

„Ony si to užívají, tam je menza, tak si tam zajdou na obídek, na kafičko, posedí, popovídají, pak jdou na tu přednášku. Když je hezky tak jdou do skleníku a tohle jsem dělala já taky, když jsem byla na té zemědělce, to jsem jela o autobus dříve, pak jsme se sešli a pak jsem cestou domů nakoupila v Praze.“ (Ivana)

Každý z respondentů má individuální přístup k tomu co se mu na U3V líbí a těžko se to dá shrnout na několika následujících řádcích, ale pro zjednodušení a přehlednost této výzkumné otázky se o to pokusím. Po absolvování rozhovorů a jejich analýze mám pocit, že studenti U3V nejvíce oceňují pokud je kurz vedený odborníky, kteří přednáší lehce populárně naučným způsobem a to především o zajímavostech v daném tématu. Pokud je ještě součástí kurzu exkurze na netradiční místo, kam se člověk běžně nedostane, jsou senioři nadšení. Nicméně zde není možné popsat všechny případy toho co se seniorům na U3V líbí. Jako ukázka diverzity mohou sloužit úryvky rozhovorů na předchozích řádcích.

4.8. Jak moc je pro studenty U3V důležité navazování nových kontaktů na univerzitě?

Jako jeden z možných důvodů navštěvování U3V by mohly být i sociální důvody, snaha být v kontaktu s vrstevníky, z toho důvodu jsem si položil i tuto otázku. Zajímavý postřeh měla Ivana, která tvrdí, že navázání nového kontaktu není na U3V vůbec jednoduché a ve svém výroku popsala trend, který panuje téměř na všech kurzech U3V.

„Ale jinak celkově tam většinou chodí kamarádky, málo lidí tam chodí samo, to je takovej postřeh za těch pět let. Málo samotnejch lidí. Takže tam jsou takové uzavřené ve skupiny, sedí spolu, povídaj si spolu, tak to jo. Já jsem navázala kontakt akorát s těma děvčatama ty první dva roky. A dodneška si s tou jednou píšeme.“ (Ivana)

Mezi respondenty se našli i tací, kteří o společnost vrstevníku nestáli vůbec, jako třeba Vratislav.

„Pro mě vůbec ne. Já chci být na téhle škole solitér. Nemám se tam zájem s někým nějak to... Jednak to jsou samý baby a jednak já mám okolo sebe tolik kamarádů a přátel, že s nima nestačím komunikovat.“ (Vratislav)

Několik respondentů uvedlo, že jim U3V připadá jako dobré místo na seznámení, a že by se dalšímu setkávání s vrstevníky z U3V rozhodně nebránili, ale nepotřebují to, protože mají známých dost. Přesně takto okomentovala navazování nových kontaktů Jana.

„Takhle, jsou tam příjemní lidé, ale nehlásila jsem se tam primárně jako někteří lidé kvůli kamarádkám, protože já je mám teda spíš mladší. Byla bych s nima schopná jít na kafičko nebo na skleničku, ale mám pocit, že nemám dost času ani na svoje blízké. Ale je to určitě dobrá příležitost jak se seznámit, dovedu si představit, že bych po hodině s takovejma pěti dámama na tu sklenku zašla, ale nepotřebuju to.“ (Jana)

Zajímavý fenomén popsal Libor, který mluvil v rozhovoru o pořádání různých společenských akcí samotnými účastníky U3V. Z toho vyplývá, že je mezi studenty U3V snaha o navazování kontaktů což jistě mnozí s radostí vítají.

„Takhle, já jsem tam určitě nešel kvůli tomu. Třeba u té jaderky, kam jsem chodil děle, tak tam je nějaká skupina, tam jsem měl dva kolegy, se kterýma jsem se stýkal. Takhle někde se najde někdo kdo udělá během toho semestru třeba dvakrát nějakou návštěvu restaurace tak tam se člověk seznámí, ale že by z toho vznikly nějaké sociální kontakty, nějaká hlubší skupina, že by jsme se scházeli častěji, tak to zatím nevzniklo.“ (Libor)

Žádný z respondentů nevedl, že šel na U3V hledat primárně nové kamarády a známé, ale téměř pro každého byla společnost ostatních vrstevníků příjemná a nakonec se přece jenom povedlo některým navázat i nové kontakty.

4.9. Kolik času musí studenti U3V věnovat „domácí“ přípravě?

Tato otázka měla za cíl zjistit, jestli znamená chození na U3V pro seniory pouze „odsezení si“ přednášek, či navštívení exkurzí, nebo jestli se daným tématem zabývají i mimo posluchárny a čas přednáškám vyhrazený. Typ odpovědi často souvisel s formou, jakou je daný kurz zakončen. Některé kurzy jsou ukončené zkouškou, nebo je na jejich konci nutné vypracovat několikastránkovou závěrečnou práci a některé nemají zase žádné finální zakončení. Během povídání o domácí přípravě se tedy respondenti často zmiňovali i o jejich vztahu k formě zakončení kurzu. Například Ivana upřednostňuje seminární práci před zkouškou.

„Já jsem byla tam, kde byl test, to bylo na té zemědělské universitě a to jsem se teda učila jak blázen. Jsme se báli, klepali jsme se, vopravdu teda. Jsme se styděli abychom to neuměli. Já mám ráda, když tam není test, když se nezkouší. A třeba na lékařských fakultách jsou seminární práce a ještě myslím na psychologii. Tak když na to má člověk čas, tak mi to nevadí.“ (Ivana)

Na druhé straně se nachází Vratislav, který nějaké oficiální zakončení kurzu vysloveně vyžaduje.

„Ale já prostě chci něco pro sebe udělat a tím, že to nenechám jenom na těch přednáškách, ale že se přinutím k tomu, abych si vzal tu knížku a něco si o tom přečetl a věděl něco o těch autorech, a tak. A k tomu mě donutí jen ta zkouška. Samozřejmě když po mě pak už nikdo nic nechce tak se k tomu už ani nevracím, to bych zas asi přeháněl. Ale tady jsem donucenej a já jsem rád, že jsem donucenej. Že to má nějaký fyzický konec, vyústění.“ (Vratislav)

Mezi respondenty je zastoupen i názor, který jakékoliv formy zkoušení odmítá. Představitelem tohoto proudu je Hana.

„Ne, to nedělám a ani nechci. Protože zkoušky mě vždycky stresovaly, takže mě se to líbí tak, že si to poslechnu, něco si zapamatuju a možná že něco ne. Zapamatuju si hlavně ty zajímavosti a jsem rozhodně ráda, že ty zkoušky dělat nemusím.“ (Hana)

Byl jsem překvapen kolik volného času, jsou studenti U3V ochotni věnovat přípravě na zkoušky nebo vyhotovování seminárních prací. Do vypracování ročníkové práce se opřel Karel, který jim věnoval desítky hodin svého času.

„Těmdle těm dvou ročníkovým pracím, protože to bylo na čtyři semestry a na to jsem musel nastudovat taky spoustu věcí. Takže jsem tam musel do knihovny a půjčit si knížky k tomu tématu a přečíst si je. Takže v těchto případech mi to zabralo na hodiny tak čtyřicet, padesát hodin.“ (Karel)

Někteří respondenti se na zkoušku učili i několik týdnů a věnovali do toho své osobní finance.

„Já nevím, tak jako po večerech, třeba čtrnáct dní. Jsem si koupila takovou bichli, lesy, dřevo myslivost a z toho jsem čerpala.“ (Jitka)

Většina seniorů, se kterými jsem dělal rozhovor měla nicméně vztah k domácí přípravě více ležerní a někteří z nich, jako třeba Libor, ukončují svou aktivitu související s U3V vyposlechnutím přednášky.

„Já to беру tak, že sám pro sebe získávám informace, které si do sebe uložím nebo neuložím, podle toho co je můj mozek schopen uložit a neuložit. Rozšíří se mi náhled na svět, ale už to nepotřebuju nějak dál zpracovávat do nějakých referátů, to pro mě není důležité. Jsem rád, že to vím, že jsem se něco nového dozvěděl, ale dál už to nějak zpracovávat nemusím.“ (Libor)

Dalším příkladem jsou Jana a Lenka, které doma využívají prezentace poskytnuté přednášejícími.

„No u vás na fakultě k tomu máme k dispozici na internetu ty prezentace. To je velký plus, při nejmenším si to stáhnu, abych to měla offline u sebe na počítači. Prohlídnu

si to, když tam jsou nějaké zajímavé odkazy, takže to jo a jinak se na to snažím podívat, protože ono to na sebe často navazuje. A vracím se k tomu možná navíc tak hodinku, dvě hodinky tejdne, abych si zapamatovala ty pojmy.“ (Jana)

„Já si to tak neberu, já si třeba znovu projdu ty přednášky, co mě zaujaly. Ony jsou totiž dostupné na internetu, tak to se znovu podívám, ale rozhodně se nějak nepřipravuji na další hodinu, to ne.“ (Lenka)

Toto výše zmíněné využívání poskytnutých prezentací bylo mezi seniory poměrně častou formou domácí přípravy, a pokud z některých přednášek prezentace poskytnuty nebyly, bylo to respondenty bráno jako nedostatek. Byl jsem celkově velice překvapen, že až na Hanu a Libora se všichni respondenti nějakým způsobem domácí přípravě věnovali a v některých případech dokonce s výrazným západem a zaujetím. Většina seniorů navštěvujících U3V se ráda ve svém volném čase věnuje tématům, která jsou na přednáškách probírána.

4.10. Proč je na U3V výrazně více žen než mužů?

Tato otázka mi vyvstala na mysli po absolvování pilotního rozhovoru, a tak jsem se na ní pokusil najít odpověď mezi respondenty. Nakonec mi žádný z respondentů neposkytl uspokojivou odpověď. Všichni byli toho názoru, že jsou ženy ve stáří prostě aktivnější.

„Ženy jsou prostě aktivnější, když už muž odejde do důchodu, tak to cítí jako svou degradaci a pokud nemá vážného koníčka, který ho zabaví, tak skončí u té televize v papučích a nechce se jim z toho vypadnout.“ (Jana)

„Já nevím, jestli ty chlapi jsou trošku pohodlnější. Ono třeba, i když jdu k metru, tak vidím dvě ženy, jak jdou spolu s batůžkem někam, ale nikdy jsme neviděla dva chlapy. Jestli jsou ty žena víc životaschopnější, nevím. Je to asi už tak dáno přírodou, že jsou chlapi pohodlnější.“ (Lenka)

Vysvětlení rozdílného poměru navštěvování U3V mezi muži a ženami vyšší aktivitou

žen ve starším věku je možné, ale přijde mi příliš jdoucí po povrchu problému. Této otázce se budu věnovat i v následující diskusní části.

5. Diskuse

V této kapitole se budu věnovat podrobnějšímu komentáři výsledků z předchozí kapitoly, a jejich porovnání s již proběhlými výzkumy na dané téma. Kapitola bude rozdělena na čtyři podkapitoly, které budou částečně korelovat s výzkumnými otázkami. V diskusi se budu zamýšlet na minulosti a přítomnosti respondentů, také mě bude zajímat jejich motivace pro studium U3V a v poslední řadě se zastavím nad bonusovou otázkou, ve které se ptám, proč je na U3V více žen než mužů. Nicméně bych ještě rád první podkapitolu této části věnoval metodice. Protože během získávání dat došlo k jistým komplikacím, které bych zde rád zmínil.

5.1. Metodické komplikace

V kapitole 3.6 jsem se zmiňoval o snaze maximalizovat kvalitu nahrávky, pro následující co nejjednodušší analýzu. Mým cílem bylo nahrát a vyhodnotit deset rozhovorů. Nahrání všech deseti rozhovorů se mi podařilo, ale u dvou rozhovorů nebylo následně možné provést dostatečně kvalitní analýzu. Jeden z rozhovorů jsem musel z dalšího zpracování vyřadit, z důvodu podnapilosti respondenta, se kterým rozhovor probíhal. Rozhovor probíhal, jako všechny, v dopoledních hodinách a respondent během něj zkonsumoval několik decilitrů medoviny. Během snahy o přepsání tohoto rozhovoru do textové podoby jsem usoudil, že vzhledem k časové náročnosti této činnosti a nesrozumitelnosti respondentovy výpovědi, rozhovor vyřadím ze svého výzkumu. Je také možné, že kvalita tohoto rozhovoru byla ovlivněna tím, že to byl první rozhovor tohoto výzkumu a mé schopnosti vedení rozhovoru nebyly na dostatečně vysoké úrovni. Nicméně, přepis ani následná analýza nebyla u tohoto respondenta možná a rozhovor musel být vyřazen.

Ve druhém případě se jednalo o rozhovor, který proběhl dle prvního dojmu standardně. Během následného poslechu nahrávky při snaze rozhovor přepsat jsem zjistil, že více než dvě třetiny časového rozmezí rozhovoru je nahrávka nesrozumitelná. Důvodem nesrozumitelnosti bylo provedení rozhovoru a umístění nahrávacího zařízení v příliš velké blízkosti hlučného a často využívaného kávovaru. Tato nešťastně zvolená lokalizace rozhovoru v kavárně, způsobila nesrozumitelnost nahrávky a znemožnila její kvalitní přepis, což mi neumožnilo následně rozhovor vyhodnotit. Z deseti absolvovaných a nahraných rozhovorů jsem tedy do výzkumu

nakonec zařadil pouze osm. Nedomnívám se však, že by tím došlo k poklesu kvality výsledků mé práce. Již v množství osmi rozhovorů docházelo ve velké míře k opakování obsahu výpovědí respondentů, což by se pravděpodobně ještě umocnilo v případě vyhodnocení všech deseti rozhovorů.

5.2. Minulost

Většina respondentů vzpomínala na svá studijní léta pozitivně. Takto pozitivní pohled na svou minulost je mezi respondenty poměrně obvyklým jevem (Butler, 2017).

Oblíbenost studia v minulosti byla mezi studenty U3V často způsobena sociálními důvody. Je tedy možné, že ti respondenti, kteří se zúčastnili rozhovorů, patří obecně mezi společenštěji založené, a proto uvedli ve svých výpovědích právě kolektiv spolužáků jako důvod oblíbenosti školy. Pokud již byl mezi respondenty někdo, kdo měl na školu negativní vzpomínky, nesouviselo to nikdy se školou samotnou nebo s kolektivem, ale vždy k tomu měl nějaké externí důvody a to především ekonomické nebo rodinné. Celkový vztah studentů U3V k času strávenému ve škole byl ale velice pozitivní a na svá školní léta vzpomínali často s úsměvem. Žádný z respondentů neměl ve svých vzpomínkách vyložený odpor ke studiu a pravděpodobně i proto dnes navštěvují U3V.

Během svého produktivního věku potkali respondenti kolegy a známé, kteří jim řekli o U3V, a právě takto se senioři o U3V dozvěděli. Zajímalo by mě, jestli se informovanost ohledně U3V šíří mezi seniory převážně ústní formou a jak tento trend bude pokračovat v dalších letech. Mám pocit, že pokud dochází k šíření informací ohledně U3V převážně přímým kontaktem, je cílová skupina potencionálních studentů z poměrně omezené sociální bubliny, což je dle mého názoru škoda. Toto by bylo zajímavé ověřit kvantitativními metodami.

Důležitým bodem v životě seniorů, i v souvislosti s U3V, byl odchod do důchodu. Volný čas, který jim díky tomu vznikl, někteří z respondentů okamžitě vyplnili navštěvováním U3V někteří dokonce i vícekrát týdně. Přestože může být odchod do důchodu pro některé seniory náročným obdobím, téměř všichni respondenti odešli do důchodu v zákonem vymezeném čase, i když každý z trochu jiných důvodů, vždy byl ale odchod dobrovolný. Ve vysoké míře se také respondenti zmiňovali o přípravě na důchod, což se shoduje s výzkumem Svobodové (2010). Z výzkumu Svobodové (2010) vyplývá, že se aktivní přípravě na důchod věnují ve větší míře více vzdělaní

lidé, což také odpovídá představě o studentech U3V jako o vzdělaných jedincích.

5.3. Přítomnost

Senioři v současné postmoderní společnosti mají výrazně různorodé vnímání stáří a stárnutí. Na jedné straně máme seniory, kteří jsou velice aktivní, společensky se angažují, chodí na U3V nebo se účastní různých dobrovolnických akcí. A na druhé straně máme seniory velice pasivní, kteří téměř neopouští své domovy a jsou často odkázáni na pomoc ostatních. První příklad, tzv. aktivního stárnutí, je pro seniory samozřejmě ideální, ale z různých důvodů (zdravotních, sociálních, finančních) není umožněno všem (Skálová, 2015). Aktivita, ať už fyzická nebo psychická je pro seniory velice přínosná, což potvrzují i výpovědi respondentů, kteří jsou i ve svém často pokročilém věku velice aktivní. Při porovnání výsledků mé diplomové práce s výsledky výzkumu Skálové (2015), která se mimo jiné zajímá o spokojenost seniorů v souvislosti s aktivním stářím, dochází k potvrzení toho, že jsou senioři studující U3V ve stáří opravdu spokojenější, oproti seniorům pasivním. Skálová (2015) zahrnuje do podmínek aktivního stáří vzdělávání, ekonomickou aktivitu a aktivní tvorbu, nebo také udržování sociálních kontaktů. O vysoké sociální aktivitě seniorů studujících U3V jsem se ve výsledkové části také zmiňoval. To celkově potvrzuje představu o studentech U3V jako spokojených seniorech. V otázce sociálních kontaktů a sociálního zapojení dochází k zajímavému rozporu mezi výpovědi respondentů a výzkumem provedeným ve Švédsku (Holmén and Furukawa, 2002). Švédského výzkumu se zúčastnilo okolo tisíce seniorů a téměř 80% z nich uvedlo, že je během posledních let jejich života trápila samota. Tento výsledek je ve výrazném protikladu k výpovědi respondentů studujících U3V, kde někteří dokonce uvedli, že by chtěli být taky chvíli sami, z důvodu velkého sociálního vytížení. Samotou tedy respondenti rozhodně netrpěli. Je ovšem nutné zmínit, že Švédsko je v této problematice (nedostatku sociálního kontaktu ve vyšším věku) s Nizozemskem a Dánskem světovým rekordmanem a je tedy otázkou, jestli je uvedený rozpor vůbec překvapivý (Tilburg and Dykstra, 2006). Senioři studující na U3V jsou tedy nadprůměrně spokojeni z důvodu aktivního přístupu ke stáří, který je způsoben i sebevzděláváním na U3V a výrazným sociálním zapojením, což je pro ně pravděpodobně charakteristické.

5.4. Motivace

Motivace seniorů pro studium na U3V byla velice pestrá a z rozhovorů vyplývá, že se jedná o multifaktoriální záležitost. Motivace seniorů pro studium na U3V je tedy způsobena mnoha různými okolnostmi. V základních bodech se výsledky mé práce ohledně motivace seniorů shodují s pracemi jiných autorů. Velice podobné výsledky se objevili ve výzkumu polských autorek Mackowicz a Wnek-Gozdek (2016), jejichž výzkum byl také kvalitativní. Některé výpovědi polských respondentů jsou téměř identické s výpověďmi respondentů českých, což může souviset s podobnou metodikou výzkumu nebo sociokulturní blízkostí obou skupin. Shodné výroky souvisí se smysluplným využitím volného času, motivací opustit pohodlí domova a jít ven, oblibou exkurzí a vytvořením nových komunikačních témat, případně jejich sdílení s okolím. Tyto faktory jsou pro české i polské studenty U3V společné a slouží jako motivační prvky pro navštěvování U3V. Čeští respondenti ještě často zmiňovali atmosféru, jako pro ně podstatný prvek studia na U3V, a tudíž i jeden z motivačních faktorů. Atmosféra byla nejčastěji zmiňována v souvislosti se studijním prostředím, které si právě čeští studenti U3V užívali.

Dalším faktorem, který ovlivňuje motivaci seniorů studovat U3V je samozřejmě touha se dozvědět nové informace a jak uváděli sami respondenti, zájem o „aktuálno“. V širokém slova smyslu by se dal tento faktor považovat za nejsilnější pro motivaci seniorů navštěvovat U3V, ale jak jsem uvedl na začátku kapitoly v celém kontextu se jedná o multifaktoriální záležitost. Ke stejnému výsledku došla i studie z přelomu tisíciletí porovnávací motivaci seniorů v Austrálii a Číně (Picton and Yuen, 1998). Zajímavé je, že v mnoha pracích se jako jeden z vysoko umístěných faktorů motivace uvádí sociální důvod (Picton and Yuen, 1998; Skálová, 2015; Mackowicz and Wnek-Gozdek, 2016). Ve své práci jsem nenašel mnoho výpovědí, které by toto tvrzení mohly potvrdit. Sociální kontakt byl pro respondenty téměř vždy příjemný, ale žádný z nich ho nepovažoval za primární důvod navštěvování U3V. Během analýzy rozhovorů se mi podařilo objevit některé konkrétnější příčiny motivace, které se v literatuře, pokud je mi známo nevyskytují. Jedná se například o „domácí přípravu“, kterou si můžeme představit jako energii, kterou studenti U3V vkládají do svého studia mimo samotnou přednášku nebo exkurzi. Názory respondentů na tuto problematiku se dosti rozcházejí. Někteří ze seniorů navštěvujících U3V práci navíc přímo vyžadují, zatímco jiní jí v žádném případě

neakceptují. Mezi respondenty je rozdíl způsoben přístupem ke studiu a časovou vytížeností. Respondent, který chodí na U3V vícekrát týdně a bere jí jako výplň svého volného času, již nemá o práci navíc zájem. Zatímco studenti, kteří chodí na méně přednášek a ještě si je vybírají pro co nejvyšší praktické využití v budoucnu, se domácí přípravě věnují s velkým záplem. Mám pocit, že celkově jde hlavně o přístup respondentů k U3V, pokud pro ně slouží pouze jako „smysluplné využití volného času“, pak bude jejich ochota pro vložení energie navíc nižší.

Motivace pro studium na U3V je velice individuální záležitost a je ovlivněna mnoha faktory, které mají různou sílu a zastoupení, což je ovlivněno individuálním přístupem každého jedince k trávení svého volného času a pravděpodobně také jeho vztahem ke vzdělání v minulosti.

5.5. Ženy vs. muži

Reálné zastoupení mužů a žen je na U3V značně nevyrovnané. Téměř na všech přednáškách výrazně převažují ženy (Rabušic, 2006). Čím je tato genderová nevyváženost způsobena? Příčina bude zřejmě složitější než se domnívají respondenti a to, že jsou ženy ve vyšším věku „prostě aktivnější“. Domnívám se, že hlavním důvodem je rozdílná sociální aktivita mužů a žen. Mužům ve vyšším věku tolik nevadí trávit čas o samotě, s tím souvisí i představa „dědečka“ na rybách nebo opravujícího v garáži staré auto (oba příklady pocházejí z rozhovorů). Zatímco ženy vyhledávají ve vyšším věku více společnost ostatních a jednou z možností je právě U3V (Russell, 2007). Pokud jsou ženy v důchodu, využívají svůj volný čas, na rozdíl od většiny mužů, k sebezdokonalování a k tomu jim slouží například U3V. Stárnutí a vnímání stáří ženami a muži je rozdílné a proto se liší i náplň jejich volného času (Wilińska, 2016).

6. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabýval studenty U3V a faktory ovlivňujícími jejich motivaci pro studium právě na U3V. Dalším cílem této práce bylo vytvořit obecný profil takového studenta a určit, co mají studenti U3V společného. K naplnění těchto cílů jsem využil kvalitativního výzkumu, konkrétně polostrukturovaných rozhovorů a respondenty jsem si vybral ze studentů navštěvujících U3V na PřF UK v zimním semestru 2017.

Z výsledků je patrné, že jsou studenti motivováni mnoha faktory a u každého respondenta je to kombinace několika těchto faktorů, které jsou ještě zastoupeny v různé míře.

Nejčastějšími faktory ovlivňujícími motivaci byly:

- Aktivní trávení volného času
- Zájem o „aktuální“, informace
- Rozšiřování již známého (koníčky)
- Vytváření nových komunikačních témat
- Důvod opustit pohodlí domova
- Navštívení zajímavých míst (exkurze)
- Příjemná atmosféra na U3V
- Práce doma

Nad jednotlivými faktory motivace se detailněji pozastavuji v diskusní (5.4), případně výsledkové (4.6 – 4.9) části této práce.

Kdo je tedy průměrný senior navštěvující U3V? Je to žena, která má středoškolské vzdělání s maturitou. Do školy chodila ráda a dosahovala v ní dobrých výsledků. To co jí na škole bavilo nejvíce, byl kolektiv, právě i díky němu měla školu ráda. O U3V věděla již řadu let před odchodem do důchodu a dozvěděla se o ní od kolegů v práci. Když přišel čas odchodu do důchodu, neváhala a okamžitě do něj odešla, i když by mohla v práci ještě zůstat. Nějakou dobu před termínem odchodu do důchodu se na něj připravovala a mimo jiné si připravila seznam věcí, které chce v důchodu udělat. Současný život si užívá a je aktivní, ve všech možných ohledech. Pravidelně se věnuje nějaké fyzické aktivitě, ať už je to kolo, plavání, tanec, nebo zahrádkaření. Hodně svého času věnuje vnoučatům a pokud jí zrovna nikdo nepotřebuje, ráda tráví svůj volný čas na U3V, dokonce i několikrát týdně. Za hezkého počasí a především v létě je co nejvíce venku, hlavně na chalupě. V zimě se vrací do města, kde se věnuje kultuře a U3V. Je velice společenská a samotou netrpí, schází se s kolegy z práce, spolužáky nebo třeba s dalšími studenty z U3V.

Tento obecný profil a faktory ovlivňující motivaci byli zjištěny pomocí kvalitativního výzkumu a celkový počet respondentů byl příliš nízký pro možné zevšeobecnění výsledků. V budoucnu by bylo velice zajímavé alespoň některé výsledky této práce ověřit kvantitativními metodami. Přínos této práce vidím v tom, že umožňuje čtenáři podrobněji nahlédnout do nitra studentů U3V a vytvořit si o nich, realitě co nejbližší představu.

7. Seznam použité literatury

- Adamec, P., Hašková, B. *et al.* (2010). Přínos univerzit třetího věku ke kvalitě života seniorů, *Škola a zdraví 21*, Brno: MuniPress, 359-364 s.
- Adamec, P. (2015). Čtvrt století vzdělávání seniorů na Masarykově univerzitě. *Sborník příspěvků ke konferenci konané u příležitosti 25. výročí založení Univerzity třetího věku na Masarykově univerzitě* 16. 9. 2015. 7-23 s.
- Auerbach, A. J. *et al.* (2017). How the Growing Gap in Life Expectancy May Affect Retirement Benefits and Reforms, *National Bureau of Economic Research*, 2329(4), 1-30.
- Ball, K. *et al.* (2002). Effects of Cognitive Training Interventions With Older Adults, *American Medical Association*, 288(18), 2271–2281 s.
- Bernard, L. (2013). Cizinci jako obtížně dosažitelná populace, *SDA Info 2013*, 7(1), 57–80 s.
- Boelens, C., Hekman, E. E. G. a Verkerke, G. J. (2013). Risk factors for falls of older citizens, *Technology and health care*, 21 (6), 521–533 s.
- Bryła, M. *et al.* (2013). Factors associated with self-rated health (SRH) of a University of the Third Age (U3A) class participants, *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 57(6), 156–161 s.
- Butler, R. N. (2017). The Life Review : An Interpretation of Reminiscence in the Aged, *Psychiatry*, 2747(9), 65–76 s.
- Deci, E. and Gagne, M. (2005). Self-determination theory and work motivation, *Journal of Organizational Behavior*, 362(1), 331–362 s.
- Dicicco-Bloom, B. a Crabtree, B. F. (2006). Making sense of qualitative research The qualitative research interview, *Medical education*, 40(11), 314–321 s.
- Disman, M. (2000) *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum. 123-125 s.
- Flisk, U. (1998) *An introduction to qualitative research*. London: Sage publications. 354-356 s.
- Fusco, A. *et al.* (2015). Youth poverty, employment and leaving the parental home in Europe, *Review of Income and Wealth*, 61(4), 651–676 s.
- Glendenning, F. (1985). Education for older adults in Britain: A developing movement. *Educational gerontology*. 10 (5), 100-141 s.
- Gubrium, F. a Holstein, J. (2002). *Handbook of interview research: context & method*. Thousand Oaks: Sage Publications. 83-85 s.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vyd. Praha: Portál, 183-186 s.

- Hjort, J. L. (2015). Intrinsic and extrinsic work motivation among US and norwegian high school students, *SAGE Publications*, 23(4), 293–312 s.
- Holmén, K. and Furukawa, H. (2002). Loneliness, health and social network among elderly people, a follow-up study, *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 35(5), 261–274 s.
- Hori, S. and Cusack, S. (2006). Third-age education in Canada and Japan: Attitudes towards aging and participation in later life. *Educational Gerontology*, 32 (6), 463-481 s.
- Huang, C. S. (2006). The University of the Third Age in the UK: An interpretive and critical study. *Educational Gerontology*, 32 (10), 825-842 s.
- Hřebíčková, J. (1993). Historie Asociace Univerzit třetího věku, *Informační zpravodaj MŠMT I*, 7-11 s.
- Huang, C. S. (2006). The University of the Third Age in the UK: An interpretive and critical study, *Educational Gerontology*, 32(10), 825–842 s.
- Cherry, K. (2017). What Is Intrinsic Motivation ?, *Worth Publisher*, 5 (6) 33-38 s.
- Jaeggi, S. M. et al. (2008). Improving fluid intelligence with training on working memory, *PNAS Direct Submission*, 105(19), 6829–6833 s.
- Jeřábek, H. (1993). *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum, 75-76 s.
- Kern, H. (1999). *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 127-140 s.
- Krause, N. (2004). Lifetime trauma , emotional support, and life satisfaction among older adults, *The Gerontologist*, 44(5), 615–623 s.
- Laslett, P. (1984). The education of the elderly in Britain. *Ageing and society*, 4 (4), 20-49 s.
- Laslett, Peter. (1989). *A fresh map of life: the emergence of the third age*. London: Weidenfeld and Nicolson, 150-152 s.
- Mackowicz, J. a Wnek-Gozdek, J. (2016). It's never too late to learn – How does the Polish U3A change the quality of life for seniors ?, *Educational Gerontology*, 1277(5), 186–197 s.
- Mahmoud A. Wahba. (1976). Maslow Reconsidered: A Review of Research on the Need Hierarchy Theory, *Organizational behavior and human performance*, 240(9), 212–240 s.
- Markle, D. T., West, R. E. a Rich, P. J. (2011). Beyond transcription: technology, change, and refinement of method, *Forum Qualitative Sozialforschung*, 12(3), 1-21 s.
- Maslow, A. (1943). A theory of human motivation, *Brooklyn College*, 50(13), 370–396 s.
- Midwinter, E. (2004). 500 beacons: The U3A story. *Ageing and society*, 25 (4), 988-990
- Muhlpachr, P. (2001). Vzdělávání dospělých, *Pedagogická orientace*, 2, 90–110 s.
- Muhlpachr, P. (2002). Geragog jako nová profese v procesu celoživotního vzdělávání, *Pedagogická orientace*, 4, 96–101 s.

- Nakonečný, M (1997). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 270 s.
- Opendakker, R. (2006). Advantages and Disadvantages of Four Interview Techniques in Qualitative Research, *Qualitative Social Research*, 7(4), 1-13 s.
- Picton, C. a Yuen, C. (1998). Educational interests and motivations of older adult learners: A comparative study between Australia and China, *Ageing International*, 2(8), 24–45 s.
- Rabušic, L. (2006). Vzdělávání dospělých v předseniorském a v seniorském věku, *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, 80-99 s.
- Rabušicová, M. a Rabušic, L. (2008). *Učíme se o vzdělávání dospělých v České republice*, Brno: Fakulta sociálních studií, 41-61 s.
- Russell, C. (2007). What do older women and men want ?, *Current sociology*, 55(4), 173–192 s.
- Ryan, G. W. a Bernard, H. R. (2003). Techniques to identify themes, *Field Methods*, 15(1), 85–109 s.
- Ryan, R. M. a Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: classic definitions and new directions, *Contemporary Educational Psychology*, 67, 54–67 s.
- Skálová, J. (2015). Spokojenost českých seniorů s životem v důchodu, *Acta FF ZČU*, 7(1), 139–155 s.
- Staniček, P. (2002). Sociální pedagogika, Geragogika jako legitimní pedagogická subdisciplína, *Pedagogická orientace*, 4(4), 91–95 s.
- Švaříček, R. a Šedřová, K. et al. (2007) *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 222-226 s.
- Švaříček, R. a Šedřová, K. et al. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 159-170 s.
- Svobodová, K. (2010). Příprava na stáří a odchod do důchodu, *Aktivní stárnutí, rodina a mezigenerační solidarita (sborník)*, 1–15 s.
- Swindell, R. a Thompson, J. (1995). An international perspective on the university of the third age. *Educational Gerontology*, 21(5), 429-447 s.
- Tilburg, T. a Dykstra, P. A. (2006). *The Cambridge handbook of personal relationships*, Cambridge, UK: Cambridge university press, 485-499 s.
- Tilley, S. A. et al. (2002). Distanced data: transcribing other people research tapes, *Canadian journal of education*, 27(2), 291–310 s.
- Vallerand, R. J. a Blssonnette, R. (1992). Intrinsic, extrinsic and amotivational styles as predictors of behavior: A prospective study, *Journal of Personality*, 60(9), 599-620 s.

- Vellas, P. (1997). Genesis and aims of the Universities of the Third Age. *European Network Bulletin*, 1, 9–12 s.
- Vogel, E., Ludwig, A. a Börsch Supan, A. (2017). Aging and pension reform : extending the retirement age and human capital formation, *Cambridge University Press*, 16(1), 81–107 s.
- Więczkowska, H. Z. (2017). Correlations between satisfaction with life and selected personal resources among students of Universities of the Third Age, *Clinical Interventions in Aging*, 31 (7), 1391–1399 s.
- Wilińska, M. (2016). Proud to be a woman: Womanhood, old age, and emotions, *Journal of Women & Aging*, 28(4), 1–12 s.
- Yenerall, J. D. (2003). Educating an aging society: The university of the third age in finland, *Educational Gerontology*, 29(8), 703–716 s.
- Zielin, H., Muszalik, M. a Kedziora, K. (2012) The analysis of aging and elderly age quality in empirical research : Data based on University of the Third Age (U3A) students, *Gerontology and Geriatrics*, 55(7), 195–199 s.

8. Přílohy

Součástí práce je tato příloh:

příloha č. 1: schéma polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. 1: schéma polostrukturovaného rozhovoru

Rozhovor U3V

„Ledoborce“

Co je nejhorší věc jakou jste kdy jedl?

Kdybyste si měl vybrat zvíře, které budete. Co by to bylo?

Co je vaše zaměstnání snu?

Kdo jste?

Jak vzpomínáte na svá školní léta? (vztah ke škole, dosažené vzdělání)

Podstatná otázka! Ukáže minulost a vztah ke studiu.

Jaký byl vztah vaší rodiny ke škole a vzdělání? (rodinné zázemí, vzdělání vašich dětí)

Zajímavé asi spíše na celkový obraz. Hodně široké (hodně informací) Ale uvidíme dále.

Jak si užíváte seniorského věku? (trávení volného času, sociální kontakty)

Ukáže pohled na život a současný životní standard.

Jak se změnil váš život, když jste šel do důchodu? (nová)

Mám pocit, že o tomto se budou chtít hodně bavit! Také to ukáže o minulosti a pohledu na život.

Jaké máte koníčky, zájmy? (jak se v čase měnily, kolik jim věnujete času)

Také spíše rozvádí už řečené informace.

Co byste dělal, kdybyste měl volné odpoledne a neomezené možnosti? (záliby, přání...)

Toto je asi spíše taková doplňující. Vše už bylo zodpovězeno předtím.

Proč U3V?

Proč studujete U3V? (motivace, jak jste se k tomu dostal, co se vám líbí)

Podstatná otázka, možná klíčová. Mnoho informací!

Na jaké chodíte přednášky? (co se líbí, nelíbí, vaše minulost na U3V)

+informace o konkrétních přednáškách a jak to vyhovuje. Také dosti široký záběr.

Jak je pro vás důležitý sociální aspekt U3V?

Mě tato otázka zajímá moc, ale důležitost tohoto faktoru bude zřejmě dosti různá.

Jaký má k vašemu současnému studiu na U3V vztah rodina?

Zajímavé dozvědět se osobní informace

Pocity

Jaké to pro vás je, znovu studovat? (pocity ze studia, motivace)

Mnoho o emocích, ale také o motivaci!

Jaký byl váš pocit, když jste šel na první přednášku? (motivace, emoce)

Emoce!

Jak ovlivňuje U3V váš život? (přínos, motivace, doporučil byste ji ostatním?)

Podstatné!

Jak moc se musíte učit – studovat, připravovat se na zkoušky?

Moc hezké...opět emoce. Je to otázkou nebo tím, že už se mi více otevřel?

„Chladnutí“

Co za kurz byste ještě rád navštívil?

Chtěl byste ještě říci o U3V něco co tu nezaznělo?